

Watervogels in het Lauwersmeer in 2017-2018

Romke Kleefstra
Nico Beemster
Jaap Kloosterhuis &
Erik van Winden

Sovon-rapport 2018/83

Watervogels in het Lauwersmeer in 2017-2018

Romke Kleefstra¹, Nico Beemster², Jaap Kloosterhuis³ & Erik van Winden¹

¹ Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

² Lauwersmeer-telgroep / Altenburg & Wymenga bv, Feanwâlden

³ Staatsbosbeheer Lauwersmeer & Wad-Hogeland, Lauwersoog

Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Staatsbosbeheer Groningen

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer Groningen

Wijze van citeren: Kleefstra R., Beemster N., Kloosterhuis J. & van Winden E. 2018. Watervogels in het Lauwersmeer in 2017/2018. Sovon-rapport 2018/84. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustratie omslag: Kop van de Zuidelijke Ballastplaat (29 maart 2018; Romke Kleefstra), Slobeenden (Heemskerk 7 december 2016; Hans Schekkerman), Zuidelijke Ballastplaat en Vlinderbalg (29 maart 2018; Romke Kleefstra).

Opmaak: John van Betteray, Sovon Vogelonderzoek Nederland

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
e-mail: info@sovon.nl
website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Dankwoord en verantwoording	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	5
2. Materiaal en methode	7
2.1. Opzet	7
2.2. Telmethode watervogeltellingen	7
2.3. Organisatie	8
2.4. Bewerking en presentatie materiaal	8
3. Weer- en telomstandigheden	9
4. Resultaten	11
4.1. Monitoringsoorten	11
4.2. Extra soorten	17
5. Soortbesprekingen	19
6. Literatuur	43
Bijlage	44

Dankwoord en verantwoording

Dit jaarlijkse watervogelrapport is tot stand gekomen door de inzet van velen. Nico Beemster coördineerde de maandelijkse watervogeltellingen i.s.m. Jaap Kloosterhuis en hij verwerkte en controleerde de maandelijkse tellingen. Erik van Winden voegde de data toe aan het landelijke watervogelbestand en verwerkte het tot figuren en tabellen voor dit rapport. Romke Kleefstra schreef het rapport.

De volgende vrijwilligers voerden de watervogel-

tellingen uit: Marijke Akerboom, Nico Beemster, Klaas van der Bij, Egbert Boekema, Karel de Boer, Eddie Douma, Hans Gartner, Bert Glazenburg, Jan Hulscher, Henny Langenberg, Gerrit Mollema, Wim van Ommen, Willem de Ruiter, Virry Schaafsma, Klaas Strikwerda, Joost Tinbergen, Harmannus van der Tuuk, Fokke Veenstra, Paul Verhagen, Bernard Wiltens, Wim Woudman en Piet Zuidhof. Vanuit de opdrachtgever is Marcel Jager (Staatsbosbeheer) bij het project betrokken.

Samenvatting

Al sinds de afsluiting van de voormalige Lauwerszee in 1969 worden in het Lauwersmeergebied watervogeltellingen uitgevoerd, waarover sinds 1971 jaarlijks wordt gerapporteerd. Deze tellingen worden uitgevoerd door een vaste groep tellers in samenwerking met Staatsbosbeheer. Sinds het seizoen 2007/08 verzorgt Sovon jaarlijks de rapportage. Dit rapport vat de resultaten van de maandelijkse watervogeltellingen in het seizoenen 2017/2018 samen en laat trends en seizoenspatronen van een groot aantal soorten zien, waaronder de Natura 2000-soorten. In vergelijking met de rapporten van de voorgaande jaren gaat aandacht uit naar meer steltloper- en meeuwensoorten.

Er werden in totaal 227.216 watervogels geteld, verdeeld over 92 monitoringsoorten. Opvallend waren grotere aantallen vogels in juli, samenhangend met grote aantallen Kluten en Kemphanen. In september (o.a. minder Meerkoeten en Kieviten), november (o.a. minder Brandganzen, Kuifeenden, Goudplevieren en Kieviten), maart (o.a. minder Wintertalingen, Slobeenden en Grutto's) en april (o.a. minder Brandganzen en Slobeenden) pak-

ten aantallen relatief laag uit. In mei (o.a. meer Knobbelzwanen, Krakeenden en Slobeenden) en juni (o.a. meer Grauwe Ganzen, Krakeenden, Scholeksters, Groenpootruiters en Visdieven) werden juist meer vogels dan gebruikelijk geteld.

Veel soorten nemen op de lange termijn toe in het Lauwersmeer, veelal overeenkomstig met het landelijke beeld. Dat geldt bijvoorbeeld voor Brandgans, Grauwe Gans, Knobbelzwaan, Bergeend, Krakeend, Grote Zilverreiger, Aalscholver en Bontbekplevier. Voor in aantal toegenomen soorten als Kuifeend, Kluut, Kievit, Goudplevier, Tureluur en Zwarte Ruiter geldt juist dat deze landelijk afnemen of in aantal redelijk gelijk blijven.

Soorten die in het Lauwersmeer door de jaren heen schaarser zijn geworden tijdens watervogeltellingen zijn o.a. Toendrarietgans, Smient, Wilde Eend, Tafeleend, Brilduiker, Grote Zaagbek, Scholekster, en Reuzenster. Bij die laatste gaat het om de aantallen op de slaappleatsen, omdat de soort in toeneemende mate het wad bij Paesens verkiest als slaappleats boven het Lauwersmeer.

1. Inleiding

Het Lauwersmeer is in zowel nationaal als internationaal opzicht van groot belang voor watervogels. Dat geldt in bijzondere mate voor doortrekkers en wintergasten. Het gebied is op grond van de Europese Vogelrichtlijn aangewezen als Speciale Beschermingszone en maakt onderdeel uit van het Nederlandse Natura 2000-netwerk. Al sinds de afsluiting van de Lauwerszee in 1969 worden watervogeltellingen uitgevoerd, waarover sinds 1971 jaarlijks wordt gerapporteerd. Dit rapport behan-

delt de resultaten van de maandelijkse tellingen in het telseizoen 2017/2018. In vergelijking met de rapporten van de voorgaande jaren gaat aandacht uit naar meer steltloper- en meeuwensoorten. Daarnaast wijkt de soortvolgorde af van de voorgaande rapporten. Hierbij is de systematiek van het International Ornithological Committee (IOC). De IOC-systematiek wordt internationaal breed gedragen.

Adulte Zeearend in de Ezumakeeg en zodoende eenden (Slobeend, Smienten, Pijstaarten en Bergeenden) in de lucht (12 april 2018, foto: Peter de Boer)

basis van slaaplaatstellingen. Hiervoor organiseert Sovon drie tellingen in augustus, die rond zonsondergang worden uitgevoerd door vrijwilligers.

2.3. Organisatie

In tabel 1 staat een overzicht van de teldata in het Lauwersmeer. De telperioden van de watervogeltellingen sluiten aan op de tellingen van vogels op hoogwatervluchtplaatsen in de Waddenzee, omdat het Lauwersmeer tot de 'invloedssfeer' van het getijdengebied gerekend mag worden. Op momenten van hoogwater heeft het Lauwersmeer de functie van hoogwatervluchtplaats voor sommige soorten wadvogels, zoals Lepelaar, Scholekster en Wulp.

Tabel 1. Teldata in het seizoen 2016/2017 in het Lauwersmeer.

17 juli 2017	22 januari 2018
14 augustus 2017	19 februari 2018
25 september 2017	19 maart 2018
23 oktober 2017	16 april 2018
27 november 2017	23 mei 2018
22 december 2017	18 juni 2018

2.4. Bewerking en presentatie materiaal

Het gebied dat door de telgroep van het Lauwersmeergebied wordt geteld, staat weergegeven in figuur 1. De telbestanden hiervan zijn toegevoegd aan de landelijke watervogeldatabase. Voor dit rapport zijn de resultaten van de telgebieden geselecteerd die binnen de begrenzing van Natura 2000 vallen, zoals weergegeven in figuur 1. Van deze aantallen zijn, samen met die van de lange termijngegevens uit hetzelfde monitoringgebied, trendfiguren en seizoenspatronen gemaakt. De totalen van het monitoringgebied binnen de Natura 2000-grenzen staan of zijn verwerkt in tabel 5.

Trends zijn berekend met behulp van het programma TrendSpotter van het RIVM (Visser 2004). Voor de kwalificerende Natura 2000-soorten, alsook overige soorten waarvoor het Lauwersmeergebied in nationaal opzicht van belang is, zijn zowel korte termijntrends (afgelopen 10 jaar) als lange termijntrends weergegeven in de tabellen 6 en 7. Het startjaar van de lange termijntrends varieert per soort. Voor veel soorten waren de onregelmatige tellingen in het verleden (zie § 2.1.) ontoereikend voor het

berekenen van een betrouwbare trend en/of zijn niet alle tellingen beschikbaar in de landelijke watervogeldatabase. In dat geval is gerekend vanaf het jaar dat er voldoende tellingen waren om de soort goed/betrouwbaar in kaart te brengen. In de trendfiguren die samengesteld zijn op basis van de langlopende watervogelmonitoring worden gemiddelde aantallen per maand als 'jaarwaarden' gepresenteerd. Deze zijn verkregen door de seizoenssommen (getelde aantallen in alle maanden van juli tot en met juni) te delen door twaalf. De trendlijn die hierin wordt weergegeven is berekend met TrendSpotter. Voor de Reuzenstern wordt de trend berekend op basis van aanvullende slaaplaatstellingen. Slapende Reuzensternen verplaatsten zich de afgelopen seizoenen steeds meer naar de Paezumerlannen. Aanvankelijk werden deze aantallen bij de resultaten van het Lauwersmeer gevoegd. Met ingang van dit rapport is dat gewijzigd en worden de Reuzensternen op de Paezumerlannen niet meer bij die in het Lauwersmeer opgeteld, waarmee de (slaapplaats) trend een duikeling maakt.

In het geval van de seizoenspatronen op basis van de watervogeltellingen worden de absolute aantallen per maand weergegeven van het laatste seizoen (2017/18), in vergelijking met de gemiddelde aantallen in de vijf voorgaande seizoenen (2012/13-2016/17), waarbij de zwarte lijn het gemiddelde aangeeft en het gearceerde gebied daaromheen de spreiding in de absolute aantallen in die vijfjarige periode.

In het kader van Natura 2000 is voor de doelenberekening de Bantpolder bij de Waddenzee getrokken. Dat houdt in dat de aantallen die er vastgesteld worden, niet meegenomen worden in de trend- en doelenberekening van het Lauwersmeer. Hoewel het gebied binnen de begrenzing van Natura 2000-gebied Lauwersmeer valt, is deze keuze eertijds gemaakt, omdat de Bantpolder een functie heeft als hoogwatervluchtplaats. Ook in dit rapport worden de trends als zodanig weergegeven (dus zonder Bantpolder), zodat zij niet afwijken van de Natura 2000-trends. Discutabel is dat wel, omdat ook andere delen van het Lauwersmeergebied gebruikt worden als hvp, zoals Achter de Zwartten. Voor de seizoenspatronen zijn de aantallen in de Bantpolder wel meegenomen om een goede indruk te verkrijgen van de presentie van een soort in het Lauwersmeergebied van maand tot maand.

3. Weer- en telomstandigheden

Het weer kan van grote invloed zijn op de aantallen watervogels in het Lauwersmeergebied. Streng winterweer in landen noordelijk en oostelijk van Nederland kan gestuwde trek op gang brengen en tot grotere aantallen leiden. Strengere weersomstandigheden in Nederland (ijsvorming en sneeuwbedekking op grote schaal) of bijvoorbeeld aanhoudende droogte (met het droogvallen van de Ezumakeeg) kan wegtrek veroorzaken. Weersomstandigheden kunnen ook de tellingen zelf beïnvloeden. Plensbuien of mist kunnen het tellen lastig, zo niet onmogelijk maken.

De weervariabelen in De Bilt in de periode juli 2017-juni 2018, op basis van de maandgegevens van het KNMI, staan weergegeven in tabel 2.

Met gemiddeld over het land 277 mm neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 243 mm verliep vooral de herfst vrij nat (en zacht). Met name september was nat, met gemiddeld 134 mm neerslag tegen 78 mm normaal. Oktober ging door het mooie nazomerweer als vrij droog de boeken in met 64 mm neerslag tegen 83 mm normaal. November eindigde rond de normale waarde voor de tijd van het jaar met 79 mm. De verschillen in het land waren echter groot. Buien die vanaf de Noordzee werden aangevoerd zorgden ervoor dat het vooral in de noordwestelijke kustpro-

vincies nat was.

Ook in de wintermaanden was het zacht en relatief nat. Gemiddeld over het land viel 224 mm neerslag tegen 208 normaal. Van de afzonderlijke maanden waren december en januari natte maanden met respectievelijk 112 en 89 mm neerslag. Het contrast met februari was groot. Februari was niet alleen uitzonderlijk zonnig en droog, maar met een gemiddelde temperatuur van ca. 0,7 °C ook 2,6 °C kouder dan normaal.

De lente van 2018 komt op een derde plaats van zachtste lentes sinds 1901. Maart was met 4,7 °C tegen 6,2 °C daarentegen koud. Maart begon winters met in De Bilt twee ijsdagen (etmalen waarin de temperatuur niet boven het vriespunt komt). Een ijzige oostenwind maakte dat de gevoelstemperatuur rond -15°C lag. De laagste temperatuur van deze lente werd op 1 maart bereikt in Nieuw Beerta: -9,6°C. Op 4 maart viel de dooi in en werd het geleidelijk vrij zacht. In het weekeinde van 17 maart keerde de winter nog even terug en kwam de temperatuur overdag niet boven nul uit. In combinatie met een zeer harde wind werd een extra integrale telling van vogels op hoogwatervluchtplaatsen in de Waddenzee door Sovon afgeblazen. Het Lauwersmeer werd wel geteld.

Tabel 2. Enkele weervariabelen in De Bilt in de periode juli 2017-juni 2018, op basis van de maandgegevens van het KNMI. Ref. staat voor de referentiewaarden (langjarig gemiddelde).

	Temperatuur		Neerslag (mm)		Zonneschijn (uren)	
	Gem.	Ref	Gem.	Ref	Gem.	Ref
Juli	17,9	17,9	110	78	207	211
Augustus	17,2	17,5	75	78	197	195
September	13,7	14,5	134	78	154	143
Oktober	13,3	10,7	64	83	105	113
November	7,3	6,7	79	82	71	63
December	4,9	3,7	112	80	32	49
Januari	5,6	3,1	89	73	50	62
Februari	0,7	3,3	23	55	162	85
Maart	4,7	6,2	60	68	132	125
April	12,2	9,2	74	44	181	178
Mei	16,4	13,1	47	61	290	213
Juni	17,5	15,6	29	68	213	201

4. Resultaten

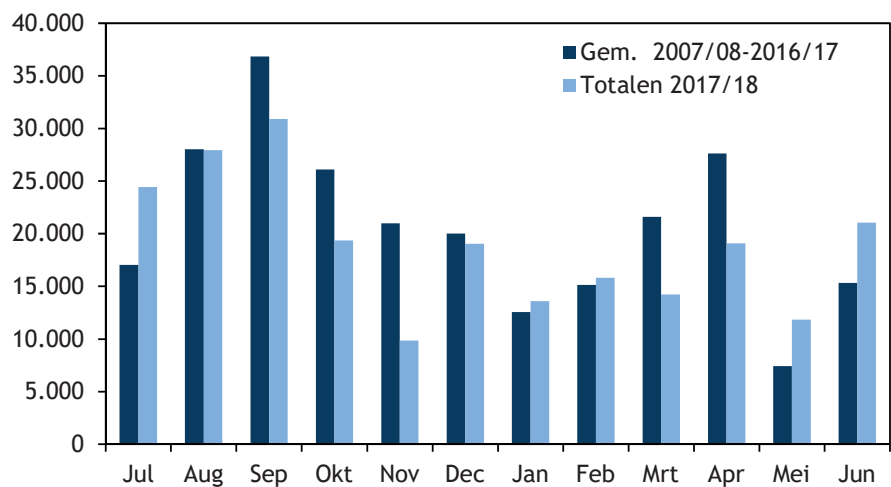
4.1. Monitoringsoorten

In tabel 3 staan de getelde aantallen van de monitoringsoorten in het seizoen 2016/17. Het betreft alle watervogelsoorten plus enkele extra soorten, conform Hornman *et al.* (2012). Er werden in totaal 227.216 watervogels geteld, verdeeld over 92 monitoringsoorten.

Figuur 2 laat de maandelijkse variatie in het totale aantal monitoringsoorten zien in vergelijking met het tienjarige gemiddelde van de seizoenen 2007/08-2017/18. Opvallend is het grotere aantal

vogels in juli, samenhangend met grote aantallen Kluten en Kemphanen. In september (o.a. minder Meerkoeten en Kieviten), november (o.a. minder Brandganzen, Kuifeenden, Goudplevieren en Kieviten), maart (o.a. minder Wintertalingen, Slobeenden en Grutto's) en april (o.a. minder Brandganzen en Slobeenden) pakten aantallen lager uit dan gemiddeld (figuur 2). In mei (o.a. meer Knobbelzwanen, Krakeenden en Slobeenden) en juni (o.a. meer Grauwe Ganzen, Krakeenden, Scholeksters, Groenpootruiters en Visdieven) werden juist meer vogels dan gemiddeld geteld.

Figuur 2. Aantallen watervogels (monitoringsoorten) in het Lauwersmeergebied in de periode juli 2017-juni 2018 op basis van maandelijkse tellingen, in vergelijking met de tienjarige maandgemiddelden uit de seizoenen 2007/08-2016/17.

Tabel 3. Totaal in het Lauwersmeergebied getelde aantallen watervogels in de periode juli 2017 tot en met juni 2018.

Soort	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
Rotgans	0	1	0	50	11	96	620	474	457	450	88	0
Roodhalsgans	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Grote Canadese Gans	106	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23
Brandgans	13	1.652	3.643	1.388	1.396	3.066	3.023	1.946	7.281	11.517	1.556	473
Kleine Canadese Gans	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0	2
Indische Gans	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grauwe Gans	4.520	7.662	2.422	1.557	1.261	756	124	272	310	551	2.137	4.807
Soepgans	11	0	0	1	1	0	2	1	1	0	0	12
Kolgans	0	0	16	2	25	0	50	70	7	0	0	0
Zwarte Zwaan	2	0	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0
Knobbelzwaan	1.169	1.095	238	52	13	10	11	5	20	17	811	967
Kleine Zwaan	0	0	0	93	10	118	146	161	5	0	0	0
Wilde Zwaan	0	0	0	0	25	508	391	179	24	0	0	0
Nijlgans	45	161	11	17	12	2	9	8	0	11	9	5
Bergeend	134	55	330	1.058	676	647	515	521	555	558	318	280
Casarca	48	108	0	0	0	0	0	0	0	0	0	56
Zomertaling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0
Slobeend	104	129	1.558	1.926	413	604	317	222	221	284	776	557
Krakeend	1.154	2.814	920	485	175	359	256	306	121	166	2.198	6.698
Smient	0	5	2.704	3.496	1.185	2.035	703	3.686	917	394	19	75
Wilde Eend	2.346	1.328	1.215	409	950	1.774	1.719	928	846	710	783	1.415
Soepeend	4	12	9	15	17	0	13	17	22	0	10	12
Pijlstaart	386	140	554	140	282	1.131	548	866	854	786	0	2

Soort	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
Wintertaling	227	1.035	5.695	4.855	916	3.422	1.339	1.375	228	462	4	1.214
Tafeleend	55	18	61	82	30	89	104	80	80	32	63	8
Ringsnaveleend	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0
Kuifeend	522	1.767	2.310	911	961	1.662	1.796	2.438	1.291	1.567	186	346
Topper	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0
Brilduiker	84	144	90	22	55	134	224	186	110	16	2	2
Nonnetje	0	0	0	0	8	18	30	49	27	3	0	0
Grote Zaagbek	0	0	0	1	1	33	21	34	32	16	0	0
Middelste Zaagbek	0	7	0	0	0	0	17	10	2	0	0	0
Dodaars	0	0	1	3	4	3	10	3	1	1	0	0
Fuut	158	163	83	35	42	48	51	53	99	130	79	117
Kuifduiker	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	4	0
Geoorde Fuut	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Lepelaar	197	253	2	7	0	0	0	0	6	5	5	4
Roerdomp	0	0	0	0	0	1	1	1	0	5	1	3
Koereiger	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Blauwe Reiger	17	15	11	9	15	41	20	27	8	2	12	32
Purperreiger	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grote Zilverreiger	59	27	53	42	34	33	84	29	12	6	14	33
Kleine Zilverreiger	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aalscholver	754	807	180	113	90	118	93	191	125	40	214	228
Visarend	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1
Bruine Kiekendief	29	17	8	4	0	1	0	0	13	24	20	18
Blauwe Kiekendief	0	0	0	2	6	6	3	0	1	1	0	0
Zeearend	2	4	1	4	1	2	1	3	0	1	2	1
Ruigpootbuiserd	0	0	0	0	2	3	3	3	1	0	0	0
Waterral	2	1	2	2	1	5	5	8	1	1	2	1
Waterhoen	0	0	0	4	2	1	0	1	0	0	0	1
Meerkoet	2.263	1.726	2.590	1.097	393	131	231	328	265	354	139	627
Kraanvogel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Scholekster	40	1	0	0	1	0	2	1	14	24	59	247
Steltkluut	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kluut	1.787	375	14	1	0	0	0	0	5	258	87	143
Kievit	921	3.366	1.463	235	199	1.427	216	608	103	152	118	321
Goudplevier	0	608	3.420	0	36	0	0	48	0	0	7	1
Bontbekplevier	9	306	39	0	0	0	0	0	0	0	950	84
Kleine Plevier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7
Regenwulp	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Wulp	3	1	7	832	181	505	441	1	4	36	0	0
Rosse Grutto	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23	0
Grutto	722	60	3	0	0	0	3	0	1	3	318	853
Steenloper	0	0	1	0	0	6	2	2	3	3	31	0
Kanoet	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kemphaan	5.494	1.050	86	1	0	0	0	0	0	8	38	202
Krombekstrandloper	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1
Temmincks	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Strandloper												
Bonte Strandloper	2	161	71	45	0	0	230	30	18	32	350	51
Kleine Strandloper	7	16	80	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bokje	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Watersnip	0	20	40	28	31	3	6	9	6	20	0	3
Grauwe Franjepoot	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Oeverloper	2	7	0	0	0	0	0	0	0	0	19	0
Witgat	2	3	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0
Tureluur	209	27	66	29	10	4	2	0	1	9	84	230
Bosruiter	1	36	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Zwarte Ruiter	349	127	35	2	0	0	0	0	0	1	0	280
Groenpootruiter	0	5	1	53	0	0	0	0	0	0	0	164
Kokmeeuw	121	163	549	99	158	39	28	324	51	44	64	219
Dwergmeeuw	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Stormmeeuw	28	267	203	24	165	49	143	246	65	119	5	12
Grote Mantelmeeuw	31	46	46	68	17	55	27	31	7	10	9	33
Zilvermeeuw	38	36	36	64	25	108	20	48	9	218	46	54
Kleine Mantelmeeuw	17	20	11	5	2	0	1	0	5	45	84	55

Soort	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
Reuzenstern	0	18	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Visdief	195	69	0	0	0	0	0	0	0	1	34	83
Zwarte Stern	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	39	0
IJsvogel	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Smelleken	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Slechtvalk	1	0	4	2	1	3	3	6	0	0	0	0
totaal	24.413	27.943	30.889	19.382	9.843	19.071	13.606	15.835	14.239	19.097	11.835	21.063

Tabel 4 geeft voor de Natura 2000-soorten en enkele andere soorten waarvoor het Lauwersmeergebied landelijk van belang is de seizoensmaxima van het seizoen 2017/2018 in vergelijking tot de vijf voorgaande seizoenen. Tevens wordt de korte en lange termijntrend gegeven, voor zover deze zijn te berekenen (zie § 2.4).

De N2000-soorten die een toename laten zien zijn Brandgans, Grauwe Gans, Wilde Zwaan, Bergeend, Slobeend, Krakeend, Aalscholver, Zeearend, Kluut, Goudplevier, Bontbekplevier en Zwarte Ruiter. Voor de meeste soorten komt dit overeen met het landelijke beeld, maar dat geldt niet voor Aalscholver, Kluut,

Goudplevier en Zwarte Ruiter die landelijk afnemen. Soorten die in het Lauwersmeer een afname laten zien zijn Kolgans, Smient, Wilde Eend, Pijlstaart, Tafeleend, Brilduiker en Reuzenstern. Voor Kolgans, Pijlstaart en Reuzenstern geldt dat dit niet overeenkomt met de landelijke trend.

Voor wat betreft kwalificerende aantallen ($\geq 1\%$ -norm) zijn er zeven soorten die daaraan voldoen op basis van de maximumaantallen in het seizoen 2017/2018: Brandgans, Slobeend, Krakeend, Pijlstaart, Wintertaling, Lepelaar en Kluut. Kleine Zwaan en Grutto voldoen daar net niet aan..

Tabel 4. Seizoensmaxima van kwalificerende Natura 2000-soorten en overige soorten in 2016/17 in vergelijking met de (gemiddelde) seizoensmaxima uit voorgaande vijf seizoenen. Daarnaast zijn de trends voor zowel de korte termijn- (Trend10) als de lange termijntrend (TrendAL) weergegeven (t/m 2016/17), het startjaar van de lange termijntrend en de actuele 1%-norm en het percentage van de biogeografische populatie (Wetlands International 2015) in het gebied op basis van het seizoensmaximum in 2017/2018 (%).

Soort	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17	Gem12/13-16/17	17/18	Trend10	TrendAL	Startjaar	1% norm	% in 17/18
Brandgans	17.830	20.782	25.274	26.553	15.075	21.103	11.517	?	+	1980	10.000	1,2
Grauwe Gans	4.629	4.338	3.326	5.044	5.214	4.510	7.662	?	+	1980	10.400	0,7
Kolgans	825	360	5.237	987	99	1.502	70	-	-	1980	10.000	0,0
Kleine Zwaan	251	186	90	1.091	99	343	161	?	?	1980	180	0,9
Wilde Zwaan	229	137	32	100	146	129	508	+	+	1980	900	0,6
Bergeend	1.504	1.400	1.158	821	846	1.146	1.058	0	+	1992	2.500	0,4
Slobeend	1.306	1.120	1.893	2.682	3.907	2.182	1.926	++	++	1992	550	3,5
Krakeend	2.881	5.252	3.709	5.145	4.315	4.260	6.698	?	++	1992	1.100	6,1
Smient	3.642	2.789	3.335	2.693	8.255	4.143	3.686	?	-	1992	14.000	0,3
Wilde Eend	2.006	2.092	2.539	3.247	1.575	2.292	2.346	-	-	1992	45.000	0,1
Pijlstaart	2.171	1.799	1.667	847	1.427	1.582	1.131	-	-	1992	650	1,7
Wintertaling	2.606	4.314	2.670	7.889	4.819	4.460	5.695	0	0	1992	5.000	1,1
Tafeleend	159	211	103	433	118	205	104	-	-	1992	2.500	0,0
Kuifeend	895	4.191	1.548	3.372	2.899	2.581	2.438	?	+	1992	8.900	0,3
Brilduiker	138	119	141	180	183	152	224	0	-	1992	11.400	0,0
Nonnetje	76	28	18	25	73	44	49	?	0	1992	300	0,2
Fuut	104	115	87	126	191	125	163	0	0	1992	6.100	0,0
Lepelaar	475	191	149	195	299	262	253	-	0	1992	160	1,6
Aalscholver	486	603	557	643	793	616	807	+	+	1992	6.200	0,1
Zeearend	3	4	4	3	3	3	4	?	++	1992		
Meerkoet	2.211	3.305	4.517	9.150	5.349	4.906	2.590	0	0	1992	15.500	0,2
Kluut	333	174	149	911	1.296	573	1.787	?	+	1992	930	1,9
Goudplevier	443	10.250	7.900	1.999	6.260	5.370	3.420	+	+	1992	10.600	0,3
Bontbekplevier	1.895	353	648	798	793	897	950	+	+	1992	2.400	0,4

Soort	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17	Gem12/13- 16/17	17/18	Trend10	TrendAL	Startjaar	1% norm	% in 17/18
Wulp	260	964	288	1.058	120	538	832	?	?	1992	7.700	0,1
Grutto	1.342	809	550	667	1.736	1.021	853	?	0	1992	1.100	0,8
Zwarte Ruiter	710	329	302	852	364	511	349	?	+	1992	1.000	0,3
Reuzenstern	20	17	19	23	27	21	18	--	-	1989	55	0,3
Rotgans	242	430	687	739	407	501	620	?	?	1980	2.200	0,0
Roodhalsgans	1	0	0	1	0	0	1				560	
Grote Canadese Gans	700	183	64	206	260	283	106	?	++	1980		
Kleine Canadese Gans	24	2	0	0	2	6	15					
Indische Gans	0	1	1	0	1	1	8					
Sneeuwgans	3	0	3	0	2	2	0					
Soepgans	0	11	1	22	171	41	12					0,0
Kleine Rietgans	4	1	0	1	0	1	0	-	-	1980	820	0,0
Toendrarietgans	0	3	4	1	0	2	0	?	--	1980	5.500	
Zwarte Zwaan	0	3	1	6	5	3	2					0,6
Knobbelzwaan	647	656	1.247	1.443	1.326	1.064	1.169	?	++	1980	2.000	
Nijlgans	147	100	136	75	128	117	161	+	++	1980		
Casarca	15	92	16	38	49	42	108					0,0
Zomertaling	14	26	4	5	12	12	6				13.400	
Soepeend	0	0	0	3	22	5	22					0,0
Krooneend	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1992	550	
Ringsnaveleend	0	0	0	0	0	0	3					0,0
Topper	0	34	2	0	2	8	3	?	?	1992	2.000	0,0
Zwarte Zee-eend	0	0	1	0	0	0	0				8.500	0,0
IJseend	0	1	1	2	1	1	0				16.000	
Buffelkopeend	0	0	0	1	0	0	0					0,0
Grote Zaagbek	34	12	23	18	50	27	34	?	-	1992	2.100	0,0
Middelste Zaagbek	5	0	1	0	0	1	17	?	-	1992	860	
Rosse Stekelstaart	0	1	0	0	0	0	0					0,0
Roodkeelduiker	0	3	0	0	0	1	0				2.600	0,0
Dodaars	17	7	13	5	9	10	10	-	-	1992	4.600	0,0
Roodhalsfuut	1	0	1	0	0	0	0				370	0,0
Kuifduiker	0	0	1	2	0	1	4	?	0	1992	130	0,0
Geoorde Fuut	2	0	4	0	7	3	2	?	?	1992	2.100	0,0
Flamingo	0	0	3	0	1	1	0				1.500	0,0
Ooievaar	0	2	0	1	1	1	0				1.400	0,1
Roerdomp	3	1	2	2	2	2	5				80	0,0
Koereiger	0	0	0	0	0	0	1				2.300	0,0
Blauwe Reiger	36	38	111	34	35	51	41	0	0	1992	5.000	0,0
Purperreiger	1	0	0	0	0	0	1				350	0,2
Grote Zilverreiger	68	54	47	71	61	60	84	+	++	1992	540	0,0
Kleine Zilverreiger	0	1	2	6	7	3	3	?	?	1992	1.100	
Visarend	1	1	1	0	1	1	2	?	0	1992		
Bruine Kiekendief	27	25	30	27	25	27	29					
Blauwe Kiekendief	4	14	9	6	5	8	6					
Grauwe Kiekendief	2	1	5	1	2	2	2					
Ruigpootbuizerd	6	2	2	2	3	3	3					0,0
Waterral	11	3	10	9	16	10	8				4.500	0,0
Waterhoen	2	3	4	4	3	3	4	?	?	1992	37.100	0,0
Kraanvogel	0	1	0	0	0	0	1				3.100	0,0
Scholekster	202	74	107	138	178	140	247	--	-	1992	9.000	0,0
Steltkluut	0	3	0	11	0	3	1				1.200	0,0
Kievit	2.206	9.693	5.515	4.357	9.950	6.344	3.366	+	+	1992	72.300	0,0
Zilverplevier	3	0	0	2	0	1	0	-	--	1992	2.000	0,0
Kleine Plevier	0	0	0	0	1	0	7				3.300	0,0
Strandplevier	1	0	0	1	1	1	0	?	?	1992	660	0,0
Regenwulp	6	1	2	2	5	3	1	?	?	1992	3.500	0,0
Rosse Grutto	185	166	2	16	0	74	23	?	?	1992	5.000	0,0
Steenloper	111	20	19	150	20	64	31	?	?	1992	1.400	0,0
Kanoet	65	0	1	2	35	21	5	+	+	1992	5.300	0,5
Kemphaan	745	892	915	1.894	785	1.046	5.494				12.200	0,0
Krombekstrandloper	43	17	8	74	62	41	4	?	+	1992	4.000	0,0

Soort	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17	Gem12/13- 16/17	17/18	Trend10	TrendAL	Startjaar	1% norm	% in 17/18
Temmincks Strandloper	16	0	0	2	1	4	2				350	0,0
Drieteenstrandloper	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1992	2.000	0,0
Bonte Strandloper	915	60	275	553	206	402	350	?	?	1992	13.300	0,0
Kleine Strandloper	65	38	62	98	177	88	80				3.000	
Bonapartes	0	0	1	0	0	0	0					0,0
Strandloper												
Gestreepte	0	0	2	0	0	0	0				15.300	0,0
Strandloper												
Houtsnip	0	0	0	0	1	0	0				230.000	0,0
Bokje	1	1	2	1	2	1	1				10.000	0,0
Watersnip	31	67	127	39	57	64	40				100.000	0,0
Grauwe Franjepoot	2	0	2	3	3	2	1				10.000	0,0
Oeverloper	4	2	5	33	2	9	19				17.300	0,0
Witgat	2	2	1	2	2	2	6				24.400	0,1
Tureluur	215	194	138	267	377	238	230	?	+	1992	2.500	0,0
Poelruiter	0	1	0	0	0	0	0				570	0,0
Bosruiter	5	2	8	12	3	6	36				20.100	0,0
Groenpootruiter	35	8	40	85	55	45	164	0	0	1992	3.300	0,0
Drieteenmeeuw	0	0	0	1	0	0	0				69.700	0,0
Kokmeeuw	470	323	1.776	296	1.233	820	549	0	0	1992	31.200	0,0
Dwergmeeuw	1	129	28	0	0	32	1				980	0,0
Stormmeeuw	767	392	359	407	692	523	267	-	0	1992	15.500	0,0
Grote Mantelmeeuw	114	56	46	79	92	77	68	-	-	1992	3.600	0,0
Zilvermeeuw	50	75	131	145	183	117	218	?	0	1992	14.400	0,0
Geelpootmeeuw	0	1	0	0	0	0	0				12.000	0,0
Kleine Mantelmeeuw	121	120	134	179	124	136	84				6.300	0,0
Grote Stern	1	0	1	3	1	1	0				1.700	0,0
Dwergstern	0	0	2	0	13	3	0				220	0,0
Visdief	108	22	37	97	142	81	195				9.800	0,0
Noordse Stern	0	0	2	2	0	1	0				10.000	0,0
Witwangstern	2	0	0	0	5	1	0				320	0,0
Zwarte Stern	10	5	4	3	2	5	39				4.000	
Velduil	0	1	0	5	0	1	0					
IJsvogel	0	0	0	1	3	1	1					
Smelleken	1	1	2	0	1	1	1					
Slechtvalk	7	4	10	8	4	7	6	?	-	1992		
Grote Gele Kwikstaart	0	0	6	0	0	1	0					
Frater	0	40	30	60	35	33	0					
IJsgors	0	0	2	0	0	0	0					
Sneeuwgors	1	0	2	0	0	1	0					

In tabel 5 worden de korte en lange termijn-trends van tal van soorten waarvoor het Lauwersmeergebied van belang is vergeleken met de landelijke trends. Voor veel soorten geldt dat de korte termijntrend in het Lauwersmeer onzeker

is. Voor enkele soorten waarvan de trend dat niet is, valt op dat de trend negatiever is dan landelijk (Pijlstaart, Lepelaar, Scholekster) of juist positiever (Aalscholver, Kievit, Goudplevier).

Tabel 5. Lange en korte termijntrends van kwalificerende Natura 2000-soorten en overige soorten waarvoor het Lauwersmeergebied in nationaal opzicht van belang is, afgezet tegen de lange en korte termijntrends van deze soorten op landelijk niveau.

N2000 soort		Lauwersmeer			Landelijk			voedselgroep
		t.o.v. startjaar	startjaar	t.o.v. 2007/08	t.o.v. startjaar	startjaar	t.o.v. 2007/08	
X	Brandgans	+	1980	?	++	1980	+	planteneter
X	Grauwe Gans	+	1980	?	++	1980	+	planteneter
	Toendrarietgans	--	1980	?	+	1980	?	planteneter
X	Kolgans	-	1980	-	+	1980	+	planteneter
	Knobbelzwaan	++	1980	?	+	1980	0	planteneter
X	Kleine Zwaan	?	1980	?	0	1980	-	planteneter
X	Wilde Zwaan	+	1980	+	+	1980	+	planteneter
X	Bergeend	+	1992	0	+	1980	+	bodemdiereter
X	Slobeend	++	1992	++	+	1980	+	bodemdiereter
X	Krakeend	++	1992	?	++	1980	+	planteneter
X	Smient	-	1992	?	+	1980	0	planteneter
X	Wilde Eend	-	1992	-	-	1980	-	planteneter
X	Pijlstaart	-	1992	-	+	1980	+	planteneter
X	Wintertaling	0	1992	0	0	1980	+	planteneter
X	Tafeleend	-	1992	-	-	1980	-	bodemdiereter
X	Kuifeend	+	1992	?	0	1980	0	bodemdiereter
X	Brilduiker	-	1992	0	-	1980	-	bodemdiereter
X	Nonnetje	0	1992	?	-	1980	0	viseter
	Grote Zaagbek	-	1992	?	-	1980	-	viseter
	Dodaars	-	1992	-	0	1980	?	viseter
X	Fuut	0	1992	0	+	1980	+	viseter
X	Lepelaar	0	1992	-	++	1980	+	viseter
	Blauwe Reiger	0	1992	0	+	1980	0	viseter
	Grote Zilverreiger	++	1992	+	++	1980	++	viseter
	Kleine Zilverreiger	?	1992	?	++	1980	?	viseter
X	Aalscholver	+	1992	+	+	1980	0	viseter
X	Zeearend	++	1992	?	++	1989	++	-
X	Meerkoet	0	1992	0	0	1980	+	planteneter
	Scholekster	-	1992	--	-	1980	-	bodemdiereter
X	Kluut	+	1992	?	0	1980	-	bodemdiereter
	Kievit	+	1992	+	-	1994	-	bodemdiereter
X	Goudplevier	+	1992	+	-	1996	-	bodemdiereter
X	Bontbekplevier	+	1992	+	+	1980	+	bodemdiereter
X	Wulp	?	1992	?	+	1980	0	bodemdiereter
X	Grutto	0	1992	?	-	1980	-	bodemdiereter
	Steenloper	?	1992	?	0	1980	0	bodemdiereter
	Krombekstrandloper	+	1992	?	0	1980	?	bodemdiereter
	Bonte Strandloper	?	1992	?	+	1980	0	bodemdiereter
	Tureluur	+	1992	?	-	1980	-	bodemdiereter
X	Zwarte Ruiter	+	1992	?	-	1980	-	bodemdiereter
	Groenpootruiter	0	1992	0	0	1980	-	bodemdiereter
	Kokmeeuw	0	1992	0	0	1980	0	bodemdiereter
	Stormmeeuw	0	1992	-	+	1980	0	bodemdiereter
	Grote Mantelmeeuw	-	1992	-	-	1980	0	bodemdiereter
	Zilvermeeuw	0	1992	?	0	1980	0	bodemdiereter
X	Reuzenstern	-	1989	--	++	1989	+	viseter

4.2. Extra soorten

Naast de vaste selectie van monitoringsoorten tellen de watervogeltellers in het Lauwersmeergebied praktisch alle soorten (tabel 6). In het seizoen 2017/18 ging het in totaal om 14.427 getelde individuen van

in totaal 70 'overige soorten'. Zoals gebruikelijk zijn hiervan de Spreeuwen het talrijkst (9821), gevolgd door Kramsvogel (970), Graspieper (488), Kauw (354) en Zwarte Kraai (335).

Tabel 6. Totaal in het Lauwersmeergebied getelde aantallen van overige soorten in de periode juli 2016 tot en met juni 2017.

Soort	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
Fazant	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Grijze Wouw	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Wespendief	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sperwer	1	1	0	3	2	4	1	3	2	1	0	0
Havik	0	2	2	0	2	2	0	2	1	2	0	1
Buizerd	8	16	25	27	32	23	27	33	13	20	7	8
Stadsduif	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Holenduif	15	3	0	4	0	0	4	1	17	19	6	0
Houtduif	4	6	0	9	0	0	0	0	1	9	9	12
Koekoek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	2
Gierzwaluw	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	35	181
Grote Bonte Specht	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0
Torenvalk	3	11	10	6	7	6	4	8	1	5	4	4
Boomvalk	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wielewaal	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Gaai	0	0	1	0	2	2	0	2	0	1	0	0
Ekster	0	3	3	8	3	10	6	0	2	4	0	0
Kauw	9	2	55	23	0	36	16	11	83	43	70	6
Roek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0
Zwarte Kraai	14	33	24	39	31	21	30	35	37	33	21	17
Raaf	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Pimpelmees	0	2	0	4	5	9	11	8	4	5	0	0
Koolmees	0	2	4	5	14	8	13	14	2	21	3	0
Baardman	12	9	63	14	26	0	30	2	0	2	6	3
Veldleeuwerik	9	7	10	34	0	1	0	10	4	12	8	27
Oeverzwaluw	33	4	2	0	0	0	0	0	0	3	12	34
Boerenzwaluw	109	50	14	0	0	0	0	0	0	7	55	80
Huiszwaluw	80	16	0	0	0	0	0	0	0	0	61	118
Staartmees	0	0	1	0	0	0	6	0	0	0	0	0
Fitis	3	0	0	0	0	0	0	0	0	30	15	14
Tjiftjaf	4	0	1	0	0	0	0	0	0	20	11	7
Grote Karekiet	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Rietzanger	25	0	0	0	0	0	0	0	0	16	18	28
Kleine Karekiet	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13	24
Bosrietzanger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Spotvogel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Sprinkhaanzanger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Snor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0
Zwartkop	6	1	0	0	0	0	0	0	0	10	13	7
Tuinfluit	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	3
Braamsluiper	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	2	2
Grasmus	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	4
Winterkoning	2	0	0	3	1	0	2	0	2	4	0	9
Boomkruiper	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Spreeuw	960	557	1.219	848	474	1.552	3.366	393	23	26	4	399
Beflijster	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Merel	3	3	0	22	84	24	10	8	17	13	7	6
Kramsvogel	0	0	0	9	42	440	221	247	8	3	0	0
Koperwiek	0	0	0	40	1	0	1	0	45	0	0	0
Zanglijster	2	0	0	0	0	13	0	2	7	3	2	3
Grote Lijster	0	0	0	0	0	0	0	3	5	0	0	0
Roodborst	1	0	3	5	2	0	1	1	12	6	1	5
Blauwborst	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	3	1

Soort	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
Zwarte Roodstaart	3	3	3	1	0	0	0	0	3	2	1	1
Roodborsttapuit	0	0	0	0	3	0	0	0	4	3	1	3
Tapuit	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	6	0
Huismus	2	3	0	2	0	0	0	0	0	0	2	14
Heggenmus	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0
Gele Kwikstaart	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	18	2
Noordse Kwikstaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	0
Witte Kwikstaart	25	39	29	0	0	0	0	0	10	25	9	10
Graspieper	62	51	21	25	3	0	49	110	70	65	10	22
Waterpieper	0	0	0	13	0	0	4	1	3	0	0	0
Vink	1	3	0	63	9	10	4	8	9	2	6	2
Keep	0	0	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0
Groenling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11
Kneu	21	146	8	2	0	0	0	0	0	8	0	9
Putter	52	1	45	6	0	0	20	0	0	6	5	14
Sijs	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0
Rietgors	19	3	1	0	0	0	0	3	3	27	15	47
Totaal	1.513	983	1.548	1.218	748	2.164	3.828	911	390	479	495	1.150

5. Soortbesprekingen

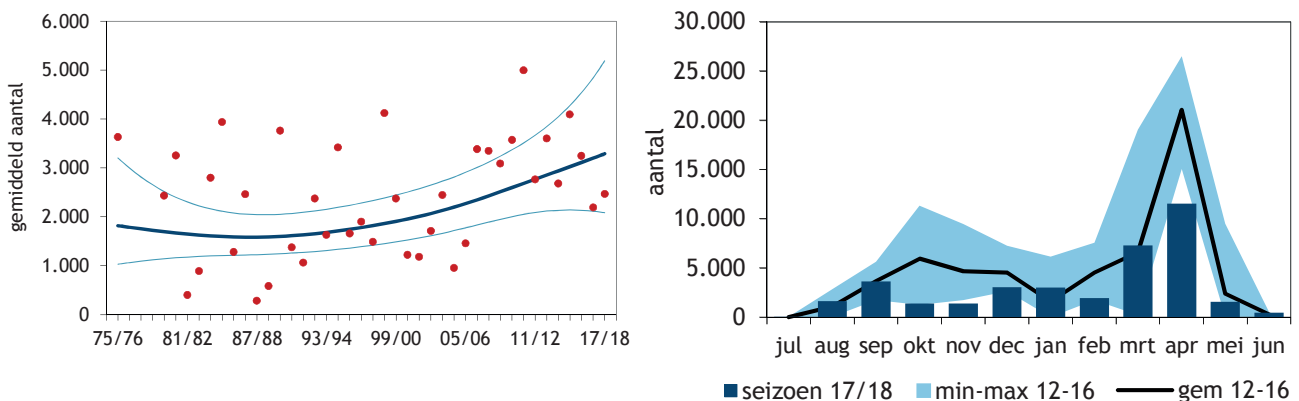
In dit hoofdstuk wordt een selectie van soorten kort besproken, vrijwel alleen Natura 2000-soorten. Daarbij wordt ingegaan op vastgestelde aantallen en seizoenspatronen op basis van de watervogeltellingen. Evenals in de voorgaande rapporten (o.a.

Kleefstra *et al.* 2018b) is voor alle soorten anders dan zwanen en ganzen geen lange termijntrend berekend op basis van watervogeldata, omdat data daarvoor ontoereikend zijn (zie § 2.4).

Brandgans *Branta leucopsis*

Evenals in het seizoen 2016/17 pakte de gebruikelijk voorjaarspiek van de Brandgans tijdens de watervogeltellingen in het Lauwersmeer lager uit dan gebruikelijk (figuur 8). In april werden 11.517 geteld, waarvan de meeste (4400) in de Ezumakeeg. Ook in het najaar werden weinig Brandganzen overdag

geteld. In oktober-december ging het om gemiddeld 1950 individuen. Op de lange termijn laat de Brandgans op basis van de watervogeltellingen in het Lauwersmeer een toename zien (figuur 3), maar de korte termijntrend is onzeker.

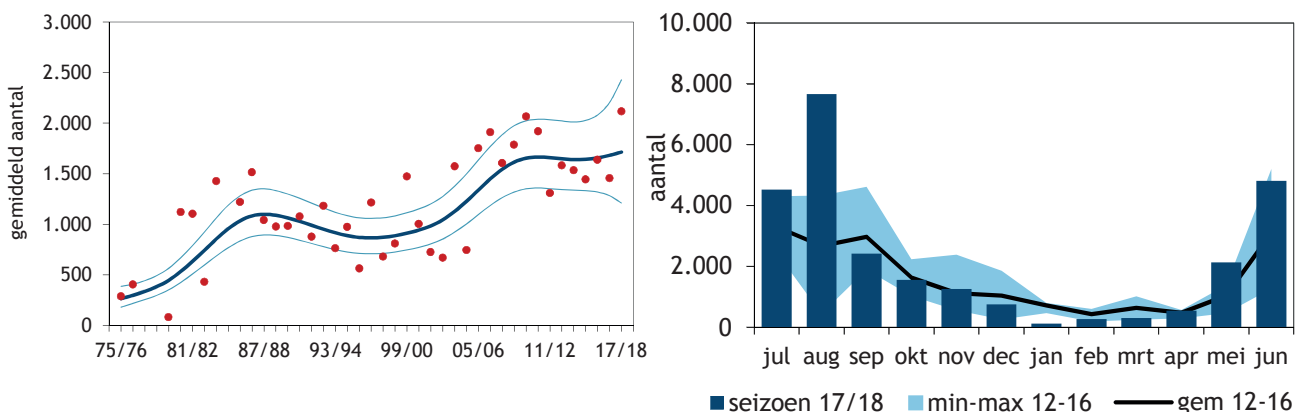

Figuur 3. Trend en seizoenspatroon van de Brandgans in het Lauwersmeergebied.

Grauwe Gans *Anser anser*

De broedpopulatie van de Grauwe Gans stabiliseerde in de periode 2012-2016 aanvankelijk op ruim 600 broedparen, maar nam in 2017 toch weer verder toe tot 875 broedparen binnen het terrein van Staatsbosbeheer (Kleefstra *et al.* 2018a). In het voorjaar nemen aantallen Grauwe Ganzen binnen het Lauwersmeergebied snel toe zodra zich rui-concentraties vormen rond de Pampusplaat (Jaap

Deensgat, Vlinderbalg). Tijdens broedvogelinventarisaties worden deze aantallen vaak genoteerd (juli 2016 3664, juni 2017 en eind mei 2018 3600 individuen). Ook met de watervogeltellingen zijn het de zomermaanden waarin de grote aantallen worden gezien (figuur 4). In juli en augustus 2017 ging het om respectievelijk 4520 en 7662 Grauwe Ganzen, in juni 2018 om 4807 individuen. In al deze geval-

Figuur 4. Trend en seizoenspatroon van de Grauwe Gans in het Lauwersmeergebied.

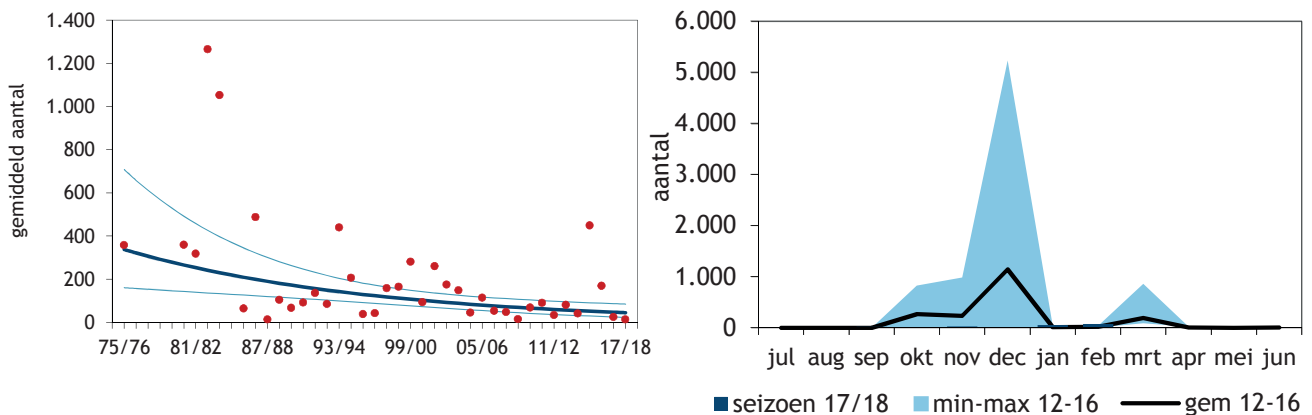
len werden de grote aantallen rond de Pampusplaat gezien. Voor alle zomermaanden zijn het bovengemiddelde aantallen. Dat zorgt er ook voor dat de af-

vlakking van de trend in de afgelopen jaren zich niet verder voortzet (figuur 4).

Kolgans *Anser albifrons*

In het seizoen 2017/18 werden amper Kolganzen binnen de begrenzing van het Lauwersmeergebied geteld tijdens de watervogeltellingen (figuur 5). Het seizoensmaximum betrof 70 individuen in februari.

Dit bevestigt opnieuw dat Kolganzen het gebied vrijwel niet gebruiken als foerageergebied, maar vooral als slaappleats.

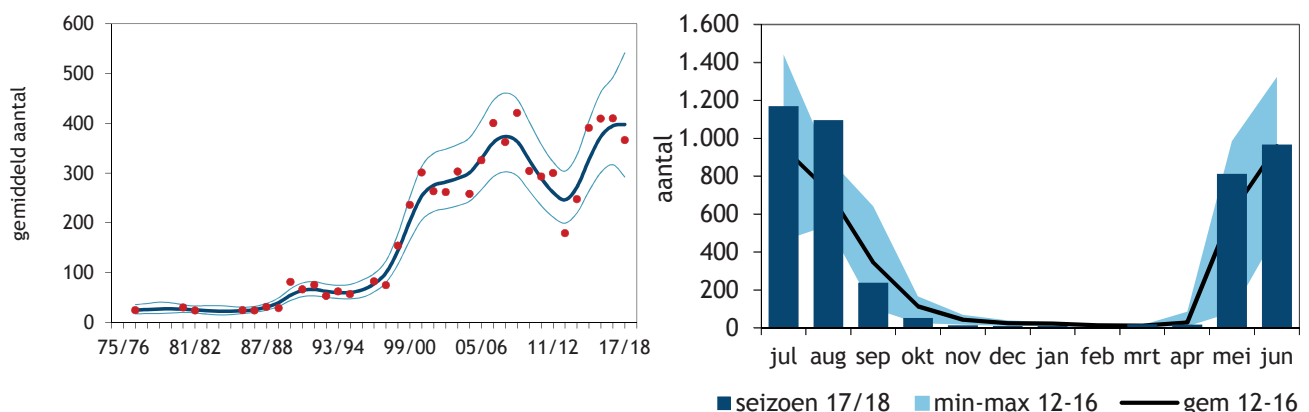
Figuur 5. Trend en seizoenspatroon van de Kolgans in het Lauwersmeergebied.

Knobbelzwaan *Cygnus olor*

Op de lange termijn is de Knobbelzwaan in het Lauwersmeergebied sterk toegenomen (figuur 6), samenhangend met de groei van ruiconcentraties in de zomermaanden. Over de laatste tien jaar bekeken is de trend onzeker.

Gedurende de voorjaars- en zomermaanden waren Knobbelzwanen talrijker dan gemiddeld. In juli en augustus 2017 ging het om respectievelijk 1169 en

1095 individuen, met in beide maanden meer dan de helft van de vogels bij de Zuidelijke Ballastplaat (Vlinderbalg, Oude Robbengat). In mei en juni 2018 betrof het 811 en 967 Knobbelzwanen, tamelijk verspreid over de verschillende telgebieden, maar met redelijke concentraties (>200) in de Ezumakeeg, bij Achter de Zwart en in de Vlinderbalg.

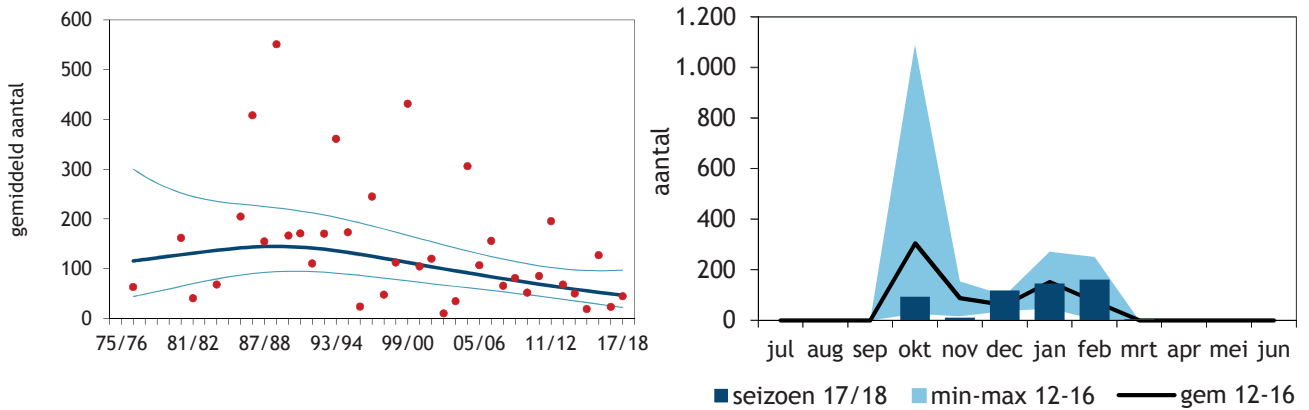

Figuur 6. Trend en seizoenspatroon van de Knobbelzwaan in het Lauwersmeergebied.

Kleine Zwaan *Cygnus columbianus bewickii*

Terwijl de lange en korte termijntrend onzeker zijn voor de Kleine Zwaan in het Lauwersmeergebied, lijkt figuur 7 toch een afname van de soort te indexeren. Dat lijkt aan te sluiten bij zowel de landelijke als internationale trend, waarbij die laatste vooral onder druk staat van een verminderde jaarlijkse overleving (Woods *et al.* 2017). In het Lauwersmeer bleef op-

nieuw de najaarspiek in oktober uit. Er werden met de watervogeltelling slechts 93 individuen geteld. In december-februari lagen de aantallen zowaar iets hoger (respectievelijk 118, 146, 161). Tijdens die drie tellingen werden telkens de meeste bij Achter de Zwartten geteld.

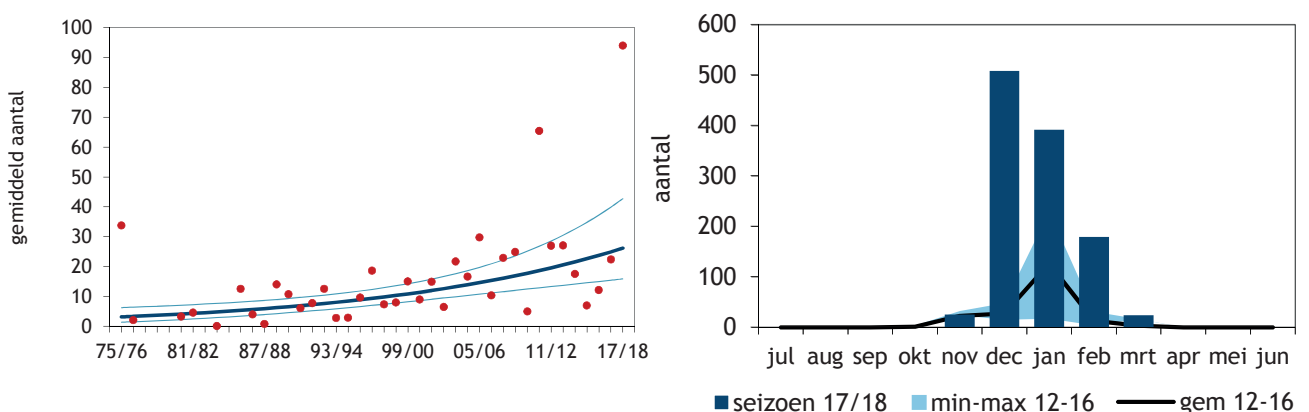

Figuur 7. Trend en seizoenspatroon van de Kleine Zwaan in het Lauwersmeergebied.

Wilde Zwaan *Cygnus cygnus*

Gedurende de wintermaanden werden relatief veel Wilde Zwanen geteld in het Lauwersmeergebied. In december tot en met februari ging het om respectievelijk 508, 391, en 179 Wilde Zwanen. De verspreiding veranderde gedurende deze periode wel. Werden in december de meeste Wilde Zwanen geteld in het Nieuwe Robbengat en Achter de Zwartten (in totaal 305), in januari zat de meerderheid verdeeld over Nieuwe Robbengat en Dokkumerdiep (in totaal

147) en in februari in het Oude Robbengat (in totaal 128). Overigens is het seizoenspatroon opmerkelijk als dat vergeleken wordt met de vijfjarige slaapplaatsenreeks uit de periode 2007/08-2011/12, waarbij de soort vooral aanwezig was in februari (Kleefstra & de Boer 2012). De grote aantallen Wilde Zwanen tijdens de tellingen in het seizoen 2017/18 hebben tot gevolg dat de trend een flinke uitschieter laat zien (figuur 8).

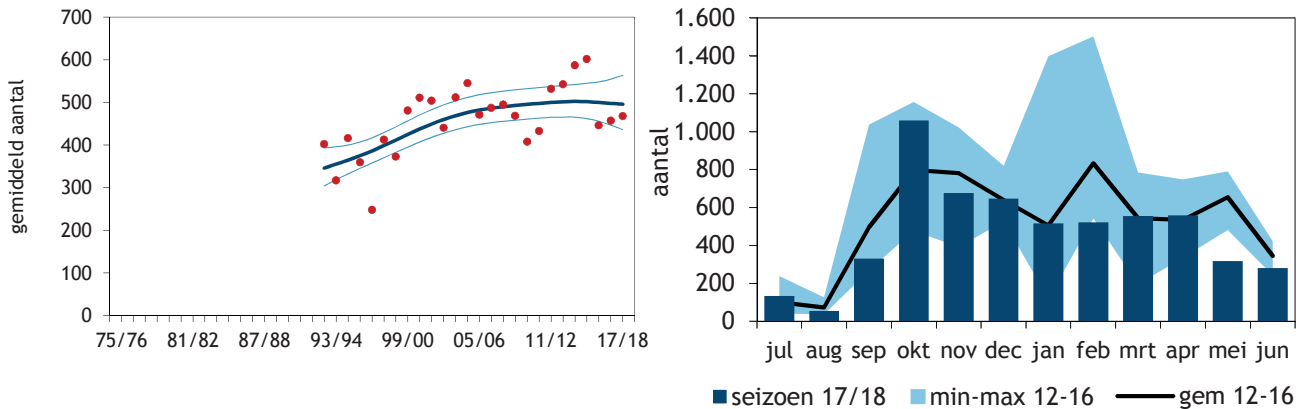
Figuur 8. Trend en seizoenspatroon van de Wilde Zwaan in het Lauwersmeergebied.

Bergeend *Tadorna tadorna*

Sinds halverwege jaren negentig nam de Bergeend toe in het Lauwersmeergebied, maar over de laatste tien jaar berekend zijn de aantallen stabiel (figuur 9). Dit komt niet overeen met de landelijke trend, want landelijk laat de soort een toename zien, o.a. samenhangend met het groeiende aantal Bergeenden dat in

de Waddenzee en Delta ruit.

In oktober waren meer Bergeenden aanwezig dan gemiddeld in die maand. Er werden 1058 individuen geteld, waarvan 409 in de Ezumakeeg en 529 bij Achter de Zwartten. In de meeste andere maanden lagen de aantallen iets beneden niveau (figuur 9).

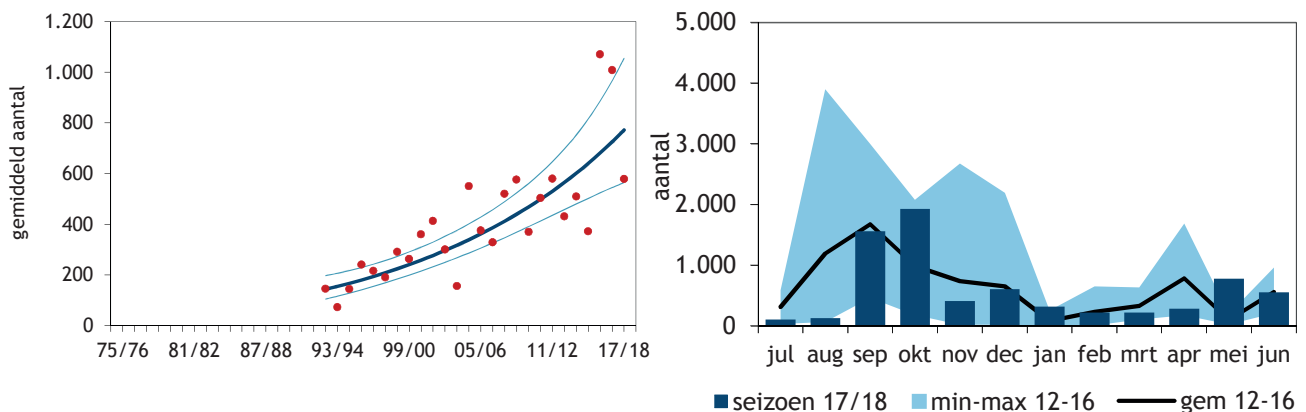

Figuur 9. Trend en seizoenspatroon van de Bergeend in het Lauwersmeergebied.

Slobeend *Anas clypeata*

Tot seizoensmaxima als in de seizoenen 2015/16 (2682 in november) en 2016/17 (3907 in augustus) kwam het in het seizoen 2017/18 niet. Toch past het seizoensgemiddelde, met een piek van 1926 Slobeenden in oktober binnen de aantallen die de laatste jaren worden vastgesteld (figuur 10).

In oktober zat het gros van de 'slobben' bij Achter de Zwartten (1770). Een maand eerder, toen er 1558 werden geteld, was dat ook het geval (1475). Opmerkelijk zijn de lage aantallen in augustus en april.

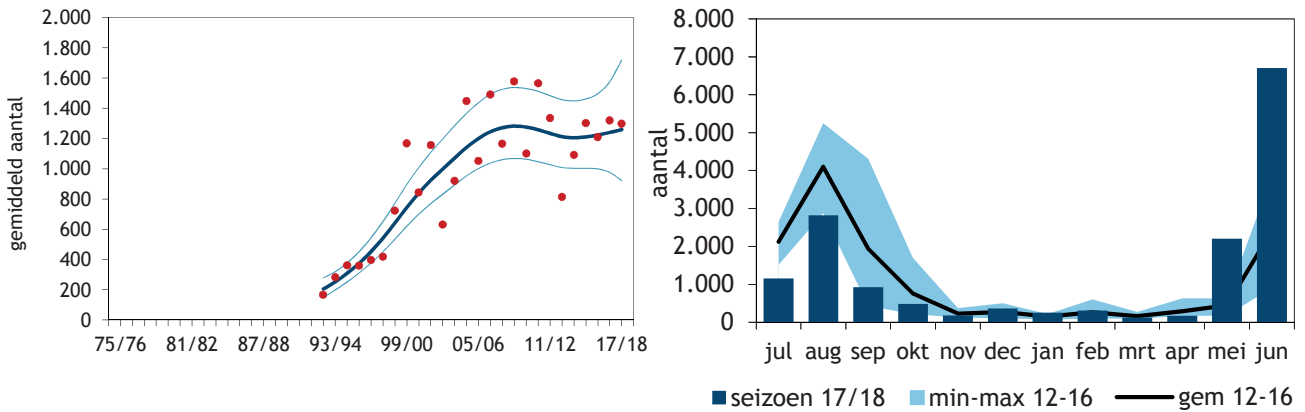

Figuur 10. Trend en seizoenspatroon van de Slobeend in het Lauwersmeergebied.

Krakeend *Anas strepera*

Terwijl aan de toename van de Krakeend op landelijk niveau maar geen einde lijkt te komen (Hornman *et al.* 2018) is de groei er in het Lauwersmeer er al zo'n tien jaar uit (figuur 11). In het seizoen 2017/18 lagen in de eerste maanden de aantallen beneden gemiddelde maandwaarden, maar tijdens de laatste

twee tellingen in mei en juni was de soort opvallend talrijk. In mei werden 2198 Krakeenden geteld, waarvan 2042 bij Achter de Zwartten. In juni ging het om maar liefst 6698 individuen, waarvan 4330 bij Achter de Zwartten en 1030 in de Ezumakeeg.

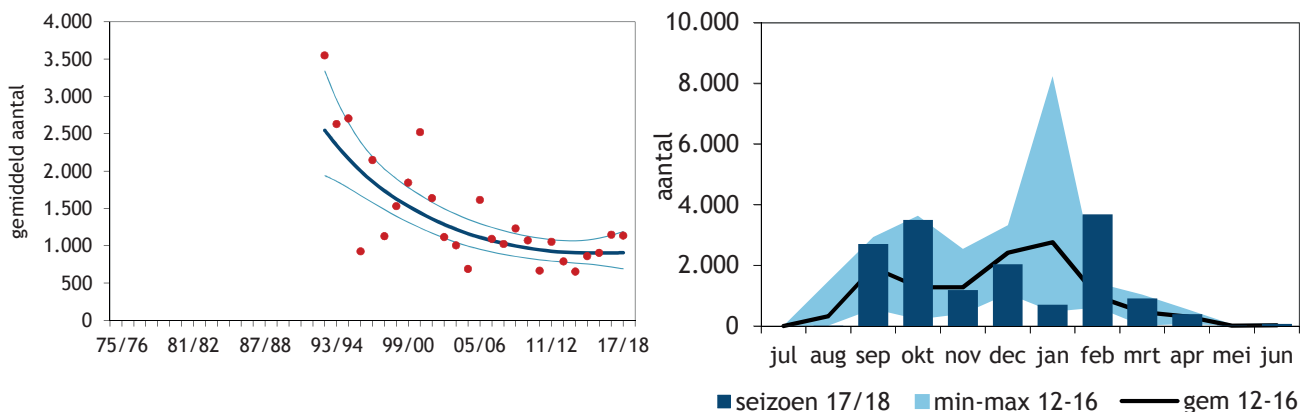

Figuur 11. Trend en seizoenspatroon van de Krakeend in het Lauwersmeergebied.

Smient *Anas penelope*

Na een afname op de lange termijn is de trend van de Smient in het Lauwersmeergebied onzeker. Aantallen lijken te stabiliseren op een lager niveau dan voorheen (figuur 12). De soort was in het seizoen 2017/18 iets talrijker in het najaar dan gemiddeld

over de voorgaande vijf seizoenen, zo ook in februari. In de winterperiode daartussen waren Smienten juist schaarser (figuur 12). De seizoenspiek in februari bedroeg 3686 Smienten. De meerderheid hiervan (2200) verbleef bij Achter de Zwartten.

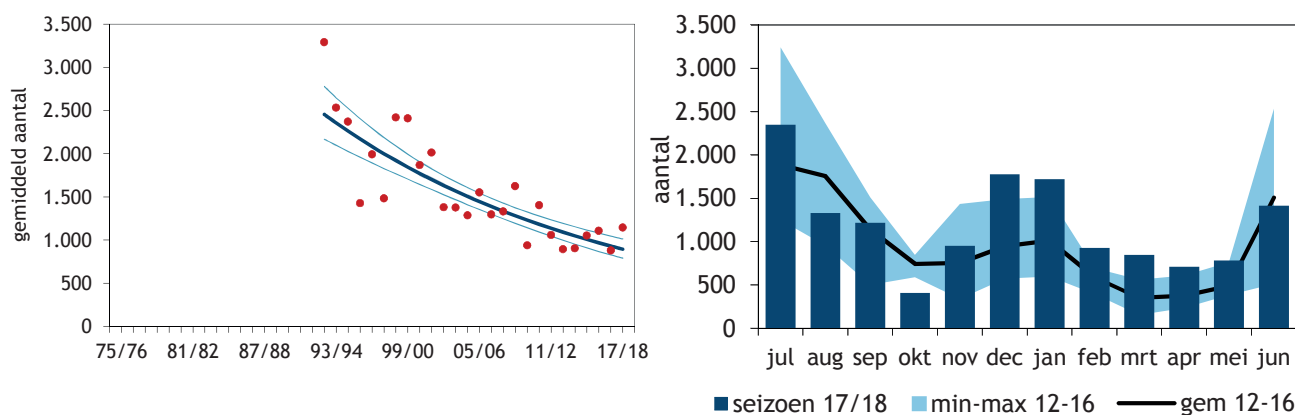
Figuur 12. Trend en seizoenspatroon van de Smient in het Lauwersmeergebied.

Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

De trend van de Wilde Een in het

Lauwersmeergebied sinds begin jaren negentig is negatief (figuur 13), wat overeen komt met het landelijke beeld (Hornman *et al.* 2018). Deze afname hangt samen met een krimpende broedpopulatie, terwijl onduidelijk is of er veranderingen zijn in de aantallen Wilde Eenden die ons land opzoeken om er te overwinteren. In landen noordelijk van Nederland lijken Wilde Eenden niet af te nemen, afgezien van

Denemarken. In het seizoen 2017/18 was de Wilde Eend in veel maanden toch iets talrijker dan gemiddeld in de vijf voorgaande seizoenen. Dat geldt voor de seizoenspiek in juli (2346 Wilde Eenden, waarvan 925 in het Oude Robbengat), maar ook voor december en januari (beide maanden ruim 1700 Wilde Eenden verspreid over de telgebieden, geen opvallende concentraties).

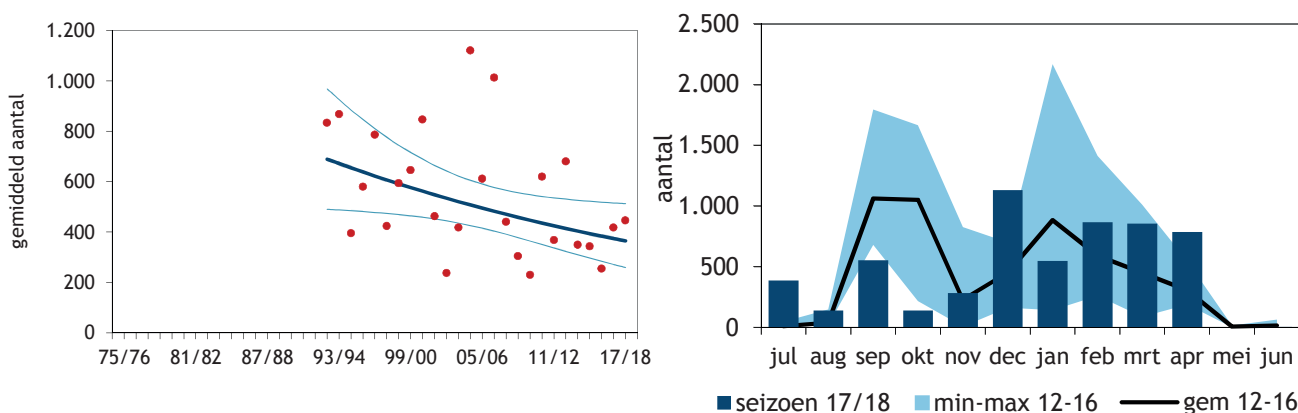

Figuur 13. Trend en seizoenspatroon van de Wilde Eend in het Lauwersmeergebied.

Pijlstaart *Anas acuta*

De afname van de Pijlstaart in het Lauwersmeer (figuur 14) staat haaks op de positieve trend die de soort landelijk laat zien. Die toename speelt zich vooral af in de Waddenzee, waar de soort met name langs de Friese Waddenkust in groten getale voorkomt. De aantallen in het Lauwersmeer zijn echter nog wel dusdanig dat het gebied internationaal gezien van belang is voor de soort (tabel 4). De maandelijkse aantallen weken af van het gebruikelijke seizoenspatroon van de Pijlstaart in het Lauwersmeer

(figuur 14). In de herfst, waarin de soort doorgaans het talrijkst is, waren Pijlstaarten opvallend schaars. In december en de voorjaarsmaanden waren Pijlstaarten juist talrijker. De seizoenspiek in december bedroeg 1131 Pijlstaarten, waarvan bijna de helft (540) bij Achter de Zwartten. Opvallend is het grote aantal Pijlstaarten in april (786), mogelijk een gevolg van de late koude-inval in maart? Ook toen zaten de meeste vogels in Achter de Zwartten (455).

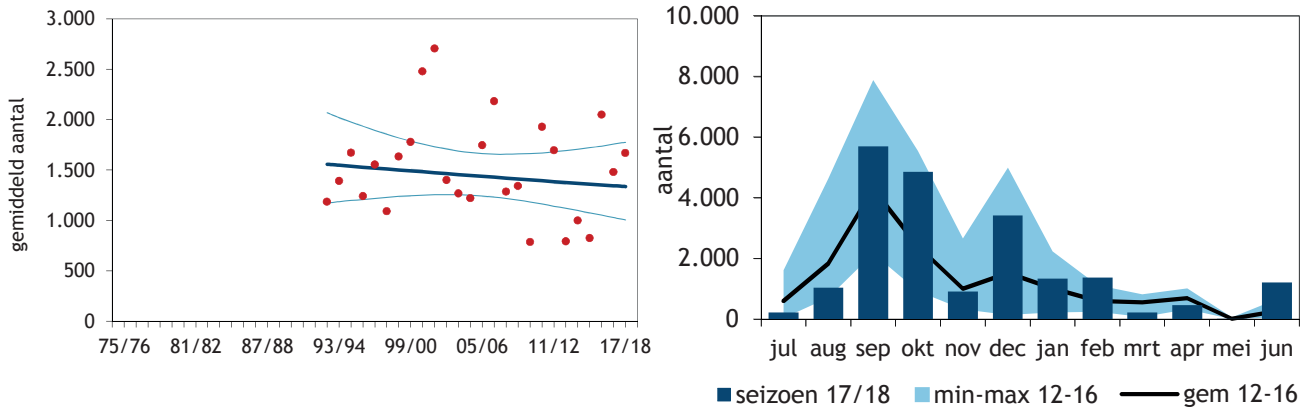

Figuur 14. Trend en seizoenspatroon van de Pijlstaart in het Lauwersmeergebied.

Wintertaling *Anas crecca*

Ondanks sterk fluctuerende aantallen is zowel de lange als korte termijntrend van de Wintertaling in het Lauwersmeer stabiel (figuur 15). Dit komt grotendeels overeen met het landelijke beeld, hoewel de Wintertaling landelijk de laatste tien jaar toenam. In veel maanden was de soort talrijker dan gemid-

deld over de voorgaande vijf seizoenen (figuur 15), wat vooral ook te maken heeft met de uitzonderlijk lage aantallen in de seizoenen 2012/13, 2013/14 en 2014/15. De seizoenspiek in september bedroeg 5695 Wintertalingen, waarvan 3300 in Achter de Zwart.

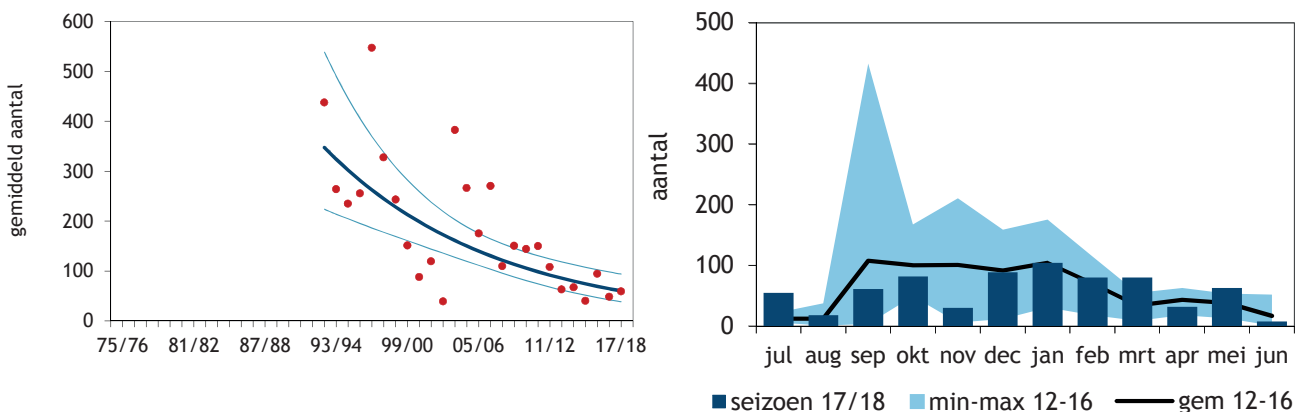

Figuur 15. Trend en seizoenspatroon van de Wintertaling in het Lauwersmeergebied.

Tafeleend *Aythya ferina*

Met in vrijwel alle maanden aantallen die beneden de vijfjarige gemiddelden bleven, zet de afname van de Tafeleend in het Lauwersmeer verder door (figuur 16). Evenals voorgaand seizoen waren de aantallen in het najaar opvallend laag en was opnieuw geen

sprake van een duidelijke najaarspiek. De seizoenspiek viel opnieuw in januari en bedroeg 'slechts' 104 Tafeleenden, waarvan de helft in het Nieuwe Robbengat (54).

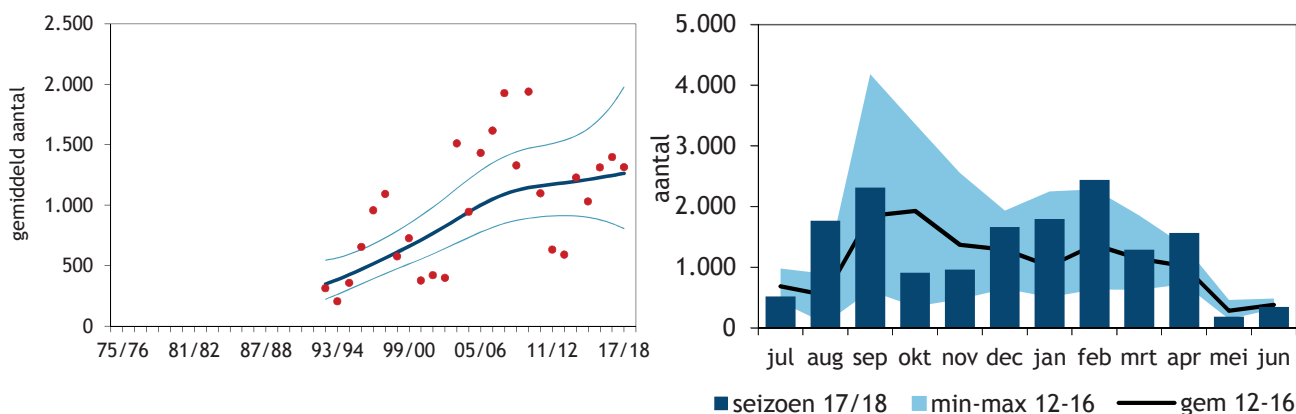

Figuur 16. Trend en seizoenspatroon van de Tafeleend in het Lauwersmeergebied.

Kuifeend *Aythya fuligula*

Kuifeenden laten op de lange termijn een toename in het Lauwersmeergebied zien, maar die is over de laatste tien jaar berekend onzeker (figuur 17). De aantallen lijken wat af te vlakken. In de nazomer en de wintermaanden waren Kuifeenden iets talrijker dan gemiddeld in de vijf seizoenen ervoor. Met

name in oktober en november was de soort schaarser, waardoor een sterke najaarspiek uitbleef. De seizoenspiek viel in het seizoen 2017/18 in februari met 2438 Kuifeenden, waarbij de grootste aantallen gezien werden op het open water van het noordelijke en zuidelijke deel van het Lauwersmeer.

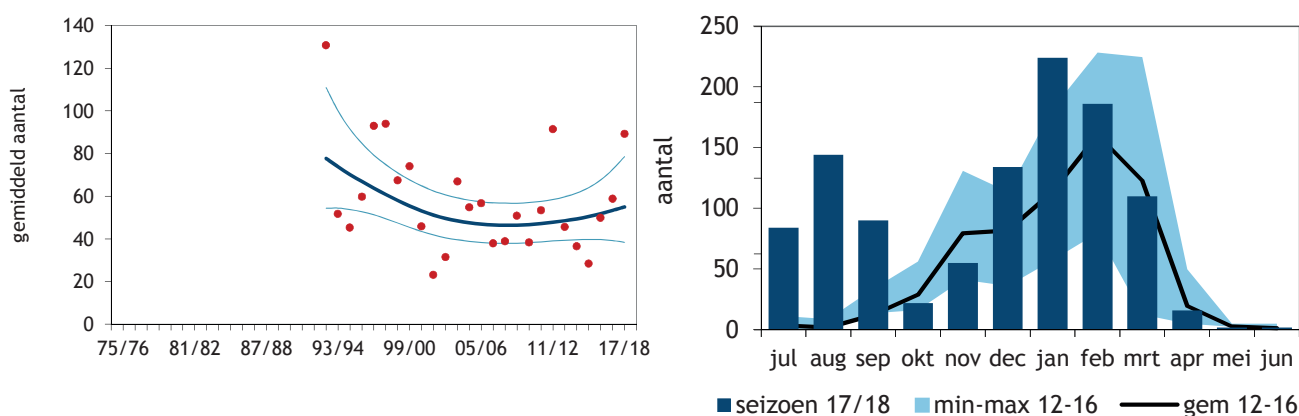

Figuur 17. Trend en seizoenspatroon van de Kuifeend in het Lauwersmeergebied.

Brilduiker *Bucephala clangula*

Sinds 1992 is de Brilduiker in het Lauwersmeer afgenomen, maar de laatste tien jaar zijn de aantallen nagenoeg stabiel (figuur 18). In het seizoen 2017/18 was de soort dan in de meeste seizoenen ervoor. Opmerkelijk zijn de nazomeraantallen in juli-september (resp. 84, 144, 90). Toen hield zich een groep op in de Vlinderbalg (resp. 84, 109, 71).

In de wintermaanden waren Brilduikers talrijker in december, januari en februari. De seizoenspiek in januari bedroeg 224 Brilduikers. Daarvan werden er 76 geteld in het Nieuwe Robbengat. Landelijk neemt de soort op de lange termijn af, over de laatste tien jaar met 4% per jaar. De afname is het sterkst in de Delta (Hornman *et al.* 2018).

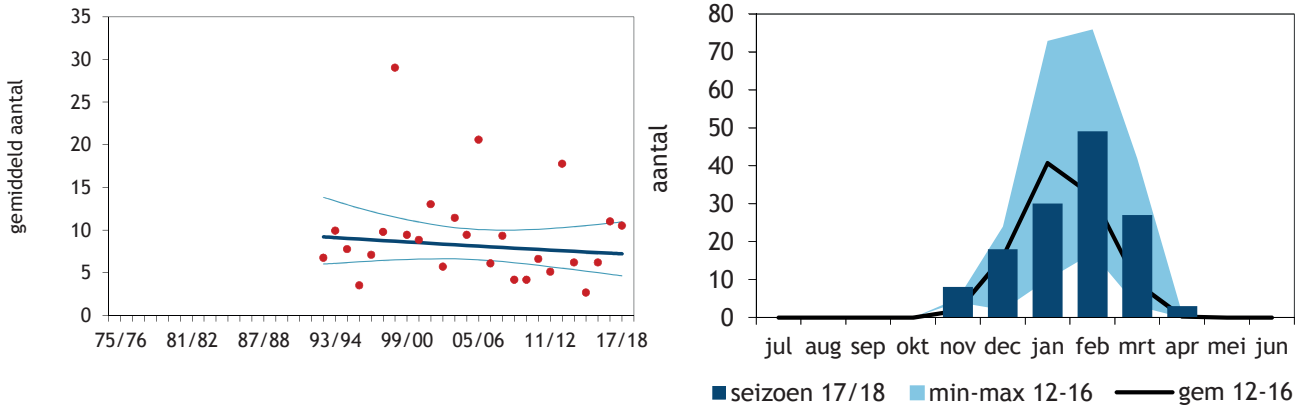

Figuur 18. Trend en seizoenspatroon van de Brilduiker in het Lauwersmeergebied.

Nonnetje *Mergellus albellus*

Het aantal Nonnetjes in het Lauwersmeer is op de lange termijn stabiel, maar op de korte termijn onzeker. Tegenover lage aantallen in zeven van de laatste tien seizoenen staan ook enkele seizoenen met juist bovengemiddelde aantallen, zoals de laatste twee (fi-

guur 19). In 2017/18 was dat dus ook het geval, met name door grotere aantallen Nonnetjes in februari en maart. Het ging toen om respectievelijk 30 en 49 Nonnetjes. Landelijk neemt de soort op de lange termijn af.

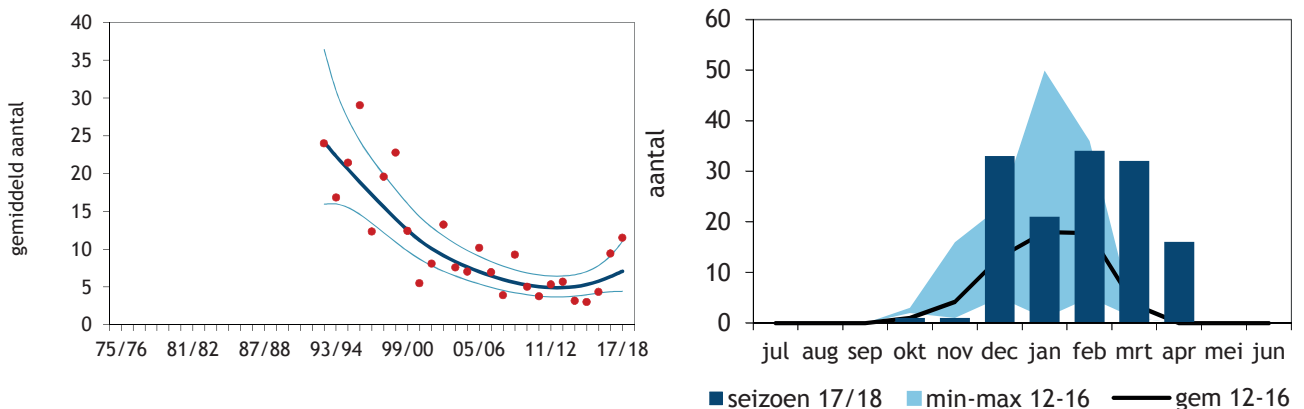

Figuur 19. Trend en seizoenspatroon van het Nonnetje in het Lauwersmeergebied.

Grote Zaagbek *Mergus merganser*

De trend van de Grote Zaagbek in het Lauwersmeer vertoont een zekere gelijkenis met die van het Nonnetje. Op de lange termijn nam de soort af, conform de landelijke trend, maar op de korte termijn is de trend onzeker (figuur 20). De afname hangt samen met een noordelijker overwinteren van Grote Zaagbekken, samenhangend met mildere weers-

omstandigheden (o.a. Lehtikainen *et al.* 2013). Met aantallen van rond de 30 Grote Zaagbekken is het Lauwersmeer niet van grote betekenis voor de soort. In december (33), februari (34) en maart (32) waren de aantallen nagenoeg gelijk en werden vrijwel telkens de meeste gezien op het centrale deel van het meer, ter hoogte van de Bochtjesplaat.

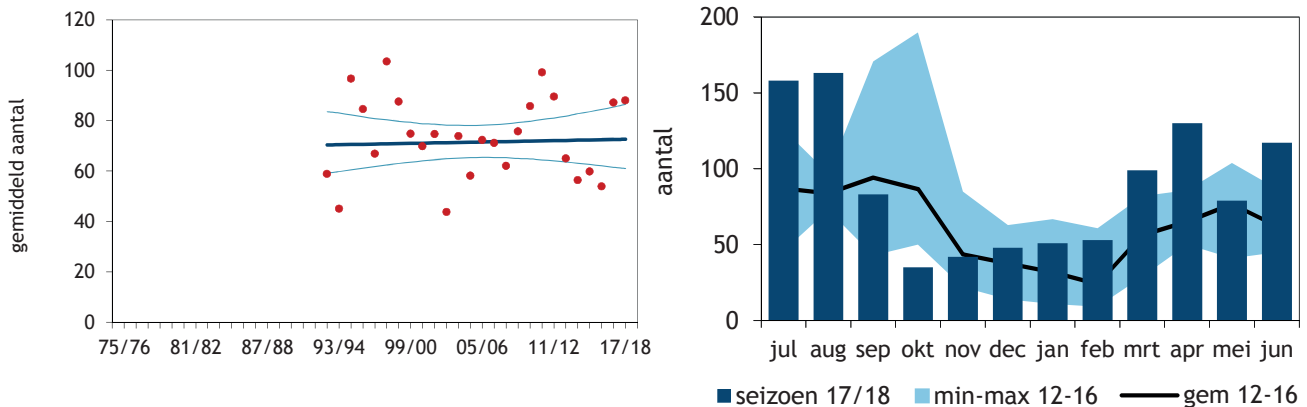

Figuur 20. Trend en seizoenspatroon van de Grote Zaagbek in het Lauwersmeergebied.

Fuut *Podiceps cristatus*

Evenals het seizoen 2016/17 waren Futen opnieuw relatief talrijk in het Lauwersmeer. In tegenstelling tot een jaar eerder ging het niet zozeer om grote aantallen in september en oktober, maar springen vooral de zomer- en voorjaarsmaanden eruit. In juli en augustus waren Futen het talrijkst met respectievelijk 158 en 163 individuen, met in beide maanden

den de belangrijkste concentraties in het Nieuwe Robbengat (resp. 78 en 53). In april ging het om 130 Futen, ruim verspreid over de telgebieden. Zowel op lange als korte termijn zijn de aantallen Futen in het Lauwersmeer stabiel, terwijl de soort landelijk juist in aantal toeneemt.

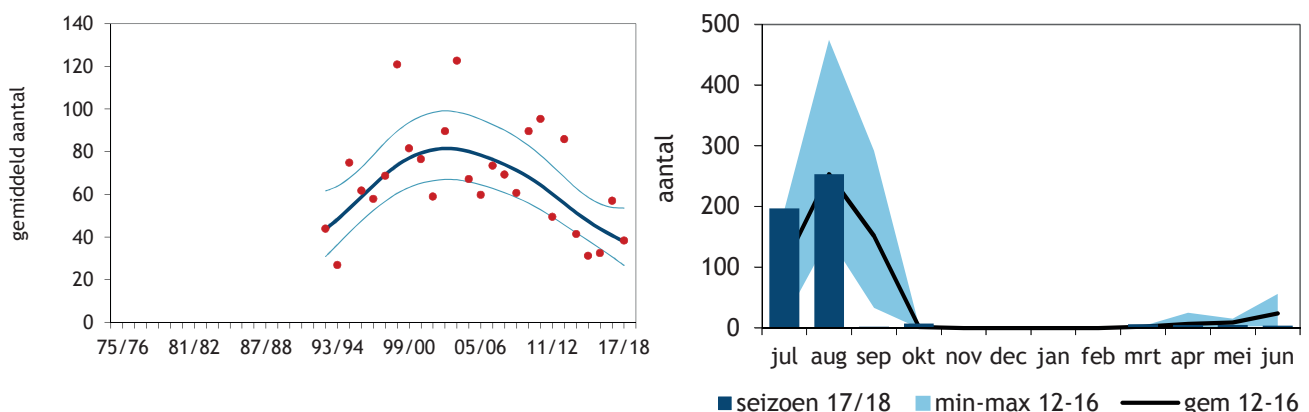

Figuur 21. Trend en seizoenspatroon van de Fuut in het Lauwersmeergebied.

Lepelaar *Platalea leucorodia*

Lepelaars laten landelijk een (sterke) toename zien, maar in het Lauwersmeergebied nemen de aantallen met name op de korte termijn af (figuur 22). Op basis van zenderonderzoek van de Werkgroep Lepelaar is bekend dat Lepelaars gedurende het broedseizoen vanaf Schiermonnikoog het Lauwersmeer 's nachts bezoeken om er te foerageren. Dit doen ze vooral in de buurt van de strandjes rond het Nieuwe Robbengat. Aantallen tijdens de watervogeltellingen hebben vooral betrekking op rustende vogels buiten

het broedseizoen, zoals in juli en augustus. Waarom deze de laatste jaren steeds lager uitpakken, is voornamelijk onduidelijk. De aantallen in juli en augustus komen redelijk overeen met de gemiddelde aantallen in de vijf seizoenen ervoor, maar het vrijwel ontbreken van Lepelaars in september is opvallend (figuur 22). In juli en augustus ging het om respectievelijk 197 en 253 Lepelaars, waarvan in beide maanden de meeste bij Achter de Zwart (resp. 79 en 136) en in de Vlinderbalg (resp. 85 en 113).

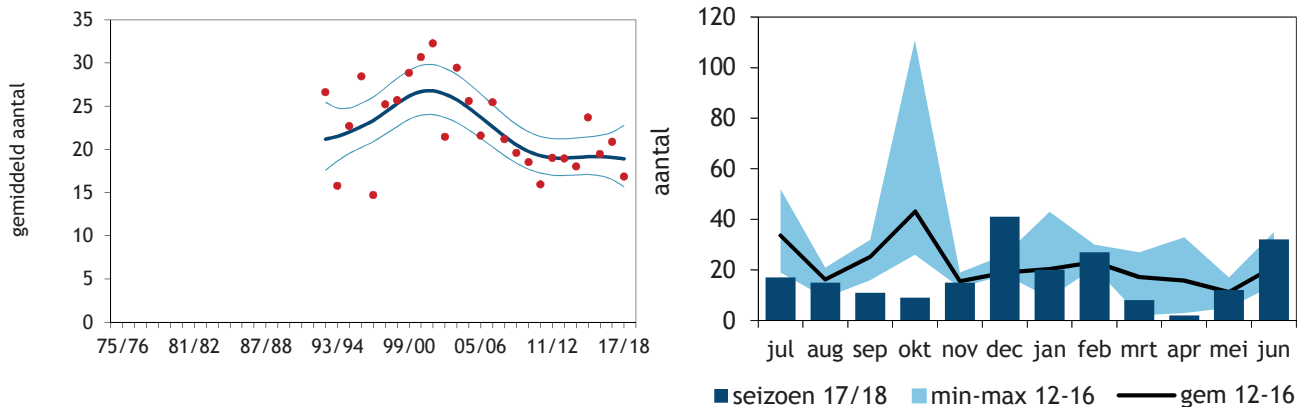

Figuur 22. Trend en seizoenspatroon van de Lepelaar in het Lauwersmeergebied.

Blauwe Reiger *Ardea cinerea*

De trend van de Blauwe Reiger in het Lauwersmeergebied is op zowel lange als korte termijn stabiel, dat in tegenstelling tot de landelijke trend die veel meer ups en downs laat zien onder de grillen van winterweer. Om grote aantallen gaat het niet in het Lauwersmeergebied. Het seizoensmaximum in het seizoen 2017/18 bedroeg slechts 41

Blauwe Reigers (figuur 23), met het uitblijven van een najaarspiek in oktober, die soms tot over de 100 individuen kan bedragen. Als broedvogel is de Blauwe Reiger in de afgelopen jaren sterk afgenomen, van 31 broedparen in 2011 naar 8 in 2017 (Kleefstra *et al.* 2018a).

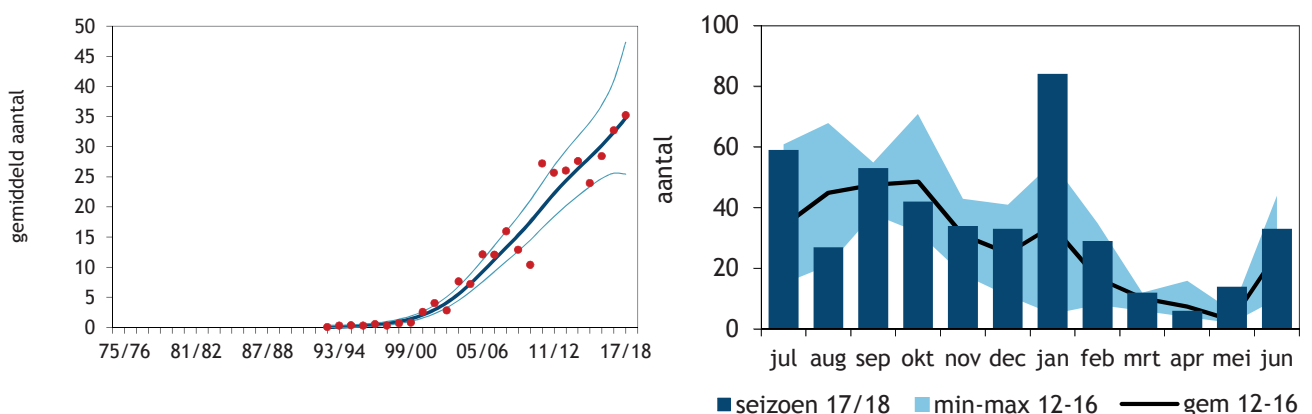

Figuur 23. Trend en seizoenspatroon van de Blauwe Reiger in het Lauwersmeergebied.

Grote Zilverreiger *Ardea alba*

De trend op basis van de watervogeltellingen is voor de Grote Zilverreiger in het Lauwersmeer sterk positief (figuur 24). In het seizoen 2017/18 werd een opvallende piek in januari gezien van 84 Grote Zilverreigers, waarvan 28 in de Ezumakeeg. Op de slaapplekken liggen de aantallen doorgaans veel hoger, omdat de reigers zich daar concentreren. Er werden in het seizoen 2017/18 drie slaapplekstellingen door vrijwilligers van Sovon uitgevoerd in

oktober, december en februari en dat leverde respectievelijk 371, 218 en 300 Grote Zilverreigers op. De natte rietlanden met tussenliggende ondiepten in de Kollumerwaard (Middelplaat) is de belangrijkste slaapplek. Ook overnachten de zilverreigers in de Ezumakeeg, op de eilandjes in het Dokkumer diep en soms in het Blikplaatgat.

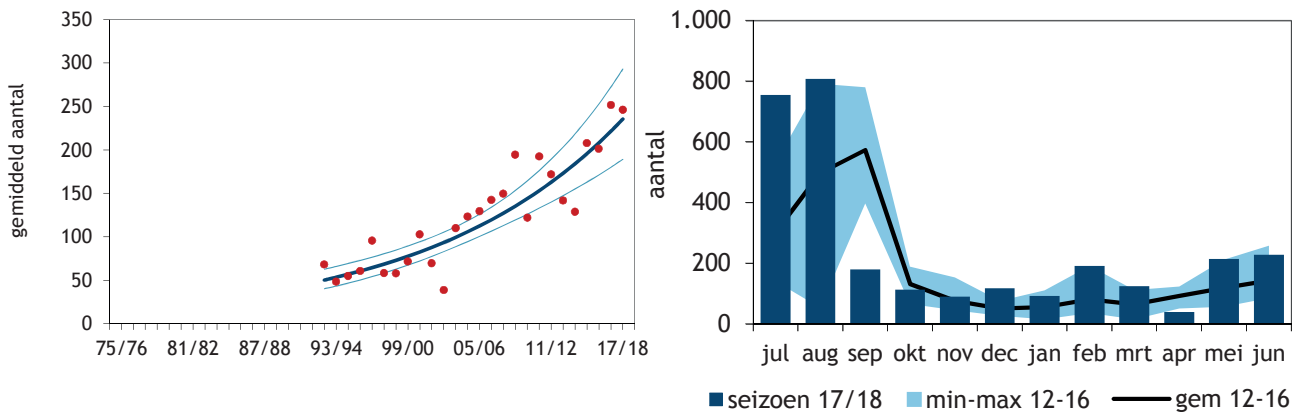

Figuur 24. Trend en seizoenspatroon van de Blauwe Reiger in het Lauwersmeergebied.

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*

De toename van de Aalscholver in het Lauwersmeer zet door (figuur 25). Vooral de aantallen in juli en augustus waren bovengemiddeld. Deels zullen in die periode eigen broedvogels met jongen aanwezig zijn, maar ook Aalscholvers van elders bezoeken het gebied gezien de aantallen. Opvallend is het

kleine aantal in september. Het seizoensmaximum van 807 Aalscholvers viel dit seizoen in augustus. Hiervan werden 550 in de Vlinderbalg geteld, waar de Aalscholvers rusten op de golfbrekers van basalt bij de Pampusplaat.

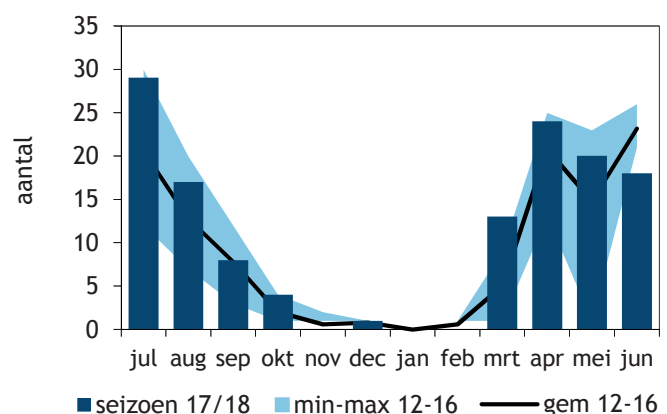
Figuur 25. Trend en seizoenspatroon van de Aalscholver in het Lauwersmeergebied.

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

Voor de Bruine Kiekendief is geen trend berekend, hoewel Beemster (2018) wel een licht afnemende trend berekend over de periode 2000–2017 op basis van de seizoensmaxima. In het seizoen 2017/18 pasten de maandelijkse aantallen redelijk binnen de marges van de voorgaande vijf seizoenen (figuur 26). Juli was de maand met de meeste Bruine Kiekendieven, als eigen broedvogels nog aanwezig zijn en pas uitgevlogen jongen goed zichtbaar zijn. Er werden toen 29 individuen geteld. De Sennerplaat

was het telgebied met de meeste vogels (6). Als broedvogel neemt de Bruine Kiekendief steeds wat verder af, mede als gevolg van verlies van geschikt broedhabitat op platen als Blikplaat, Zoutkamperplaat en Schildhoek, onder invloed van begrazing. Het gemiddelde aantal broedparen in de periode 2008–2017 bedraagt 17 paren en dat ligt lager dan het Natura 2000-instandhoudingsdoel van 20 paren (Kleefstra *et al.* 2018a).

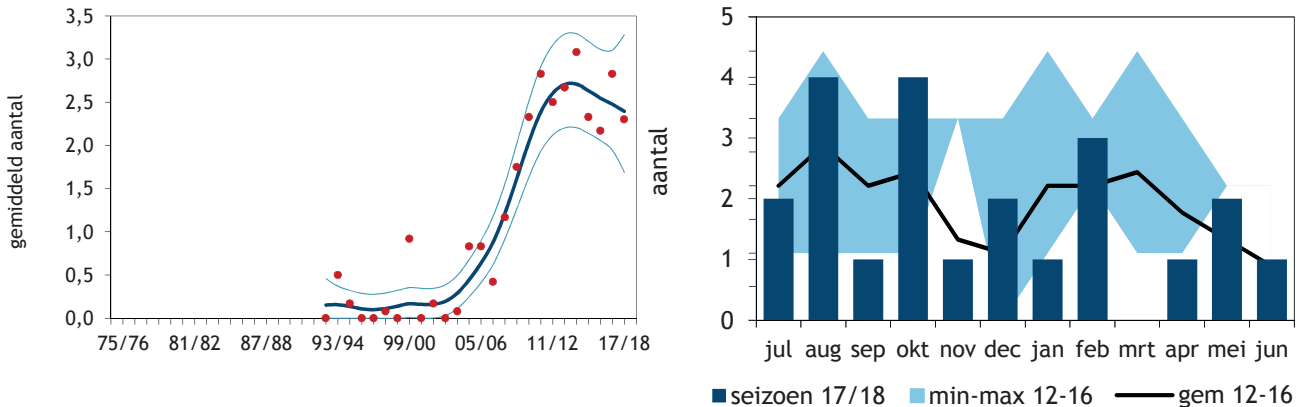
Figuur 26. Seizoenspatroon van de Bruine Kiekendief in het Lauwersmeergebied.

Zeearend *Haliaeetus albicilla*

Nadat jarenlang steeds wat regelmatigere meerdere Zeeranden werden gezien tijdens de watervogeltellingen, vooral als gevolg van de vestiging van de Zeearend als broedvogel in het Lauwersmeer, blijven de aantallen al een kleine tien jaar gelijk (figuur 27). Het seizoensmaximum van 4 vogels in augustus en oktober heeft vermoedelijk betrekking op het broedpaar en hun twee jongen. In 2018 werd name-

lijk voor de negende maal op rij een broedpoging ondernomen. Voor het eerst werden nestjongen niet geringd, omdat Staatsbosbeheer dit niet toestond, waardoor geen broedbiologische en voedselgegevens verzameld werden. Tijdens de broedvogelinventarisaties van Sovon werd wel vastgesteld dat twee jongen uitvlogen (P. de Boer & R. Kleefstra).

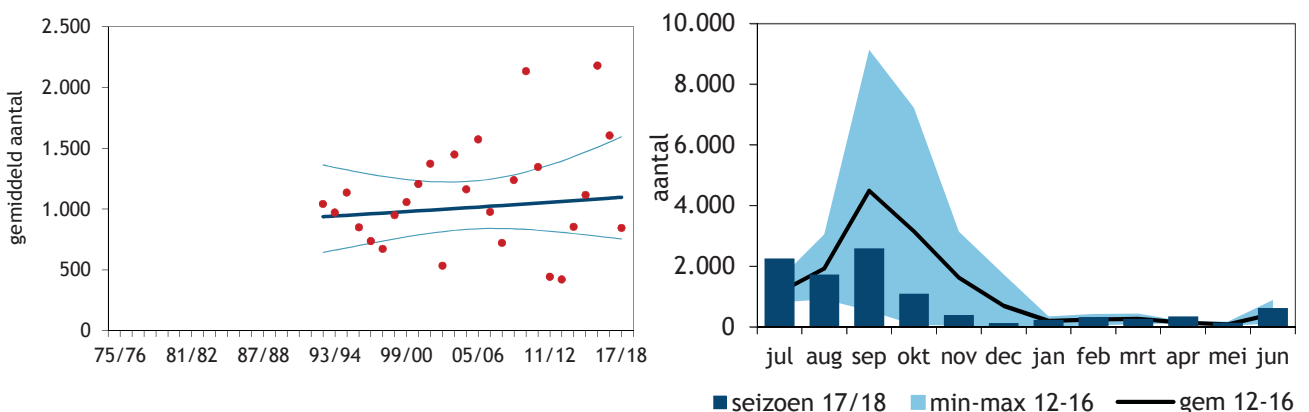

Figuur 27. Trend en seizoenspatroon van de Zeearend in het Lauwersmeergebied.

Meerkoet *Fulica atra*

Meerkoeten waren relatief schaars tijdens de watervogeltellingen in het seizoen 2017/18. Afgezien van juli waren de aantallen in alle maanden (ver) beneden gemiddeld (figuur 28). Sterk wisselende aantallen tekenen de trend echter, die door de bank genomen stabiel is. Waren de aantallen in de voorgaande

twee seizoenen juist aan de hoge kant, nu kwamen de aantallen overeen met de seizoenen 2013/14 en 2014/15. Het seizoensmaximum bedroeg 2590 en werd vastgesteld in september. Hiervan werd meer dan de helft (1400) gezien op het noordelijke deel van het Lauwersmeer.

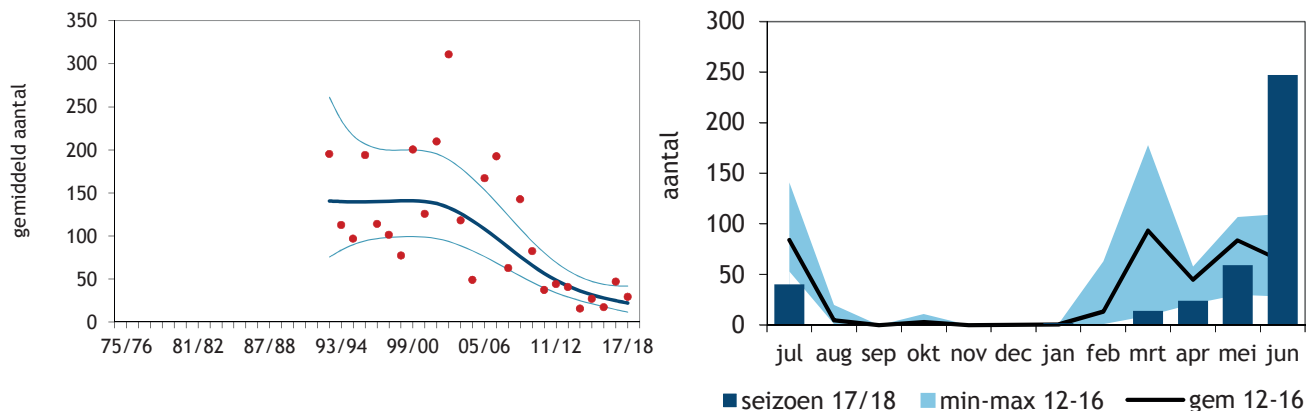

Figuur 28. Trend en seizoenspatroon van de Meerkoet in het Lauwersmeergebied.

Scholekster *Haematopus ostralegus*

Op de lange termijn laat de Scholekster een sterke afname zien in het Lauwersmeergebied (tabel 5, figuur 29). Deze loopt redelijk in de pas met de aantallen broedvogels. Anno 2017 werden nog slechts 30 paartjes Scholekster gekarteerd (Kleefstra *et al.*

2018a). In vrijwel alle maanden van het seizoen 2017/18 waren aantallen fors lager dan het vijfjarig gemiddelde. Alleen in juni was de soort relatief talrijk met een totaal van 247 individuen, waarvan 137 in de ondiepten van Achter de Zwartten.

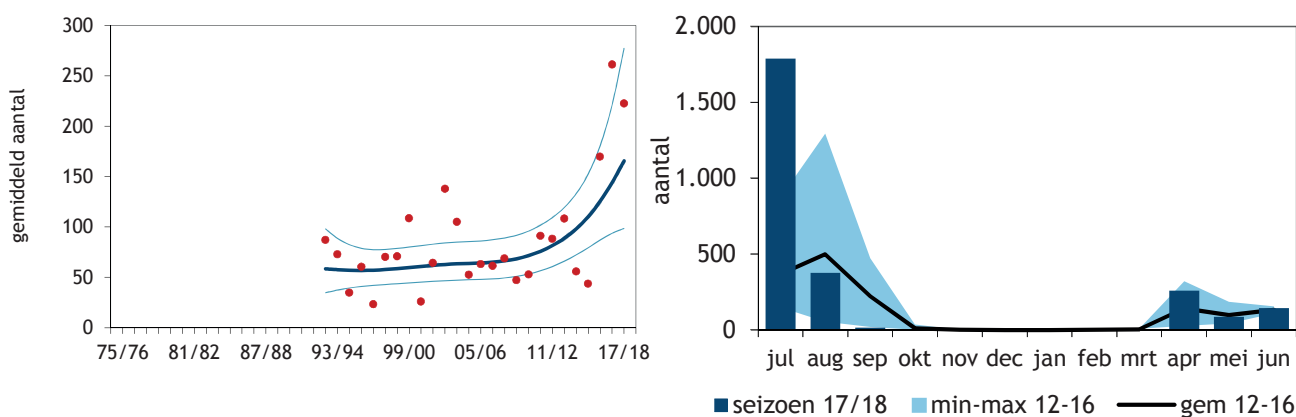

Figuur 29. Trend en seizoenspatroon van de Scholekster in het Lauwersmeergebied.

Kluut *Recurvirostra avosetta*

Evenals in het seizoen 2015/16 werden gemiddeld over het seizoen veel meer Kluten geteld dan in de twintig seizoenen ervoor (figuur 30). Dat had opnieuw te maken met een sterke zomerpiek, ditmaal in juli. Er werden toen 1787 vogels geteld, op 3 na

alle in de Ezumakeeg. Analyse van slaappleedsdata in Kleefstra *et al.* (2018a) laat zien dat de aantallen Kluten samenhangen met de hoogte van het tij in de Waddenzee. De soort gebruikt het gebied als hoog-watervluchtplaats, waaronder de Ezumakeeg.

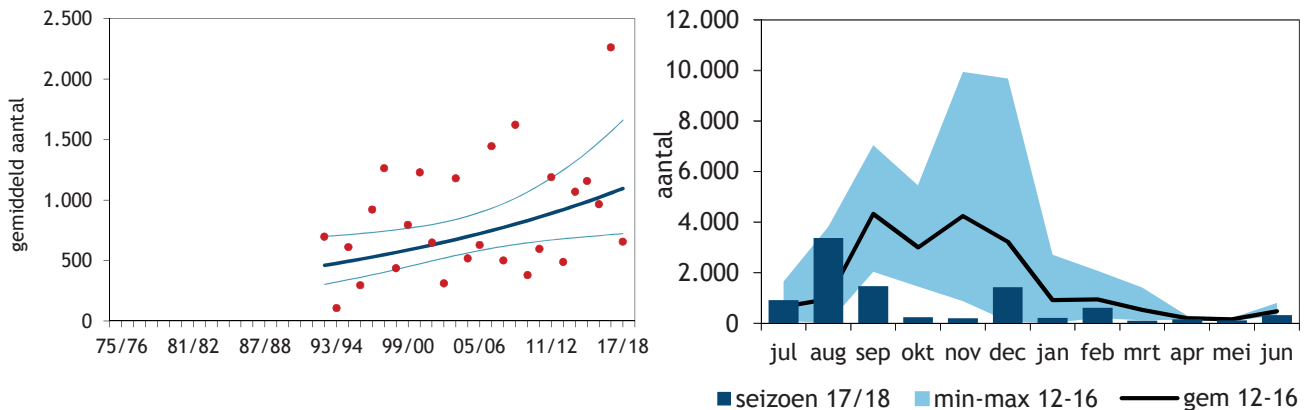
Figuur 30. Trend en seizoenspatroon van de Kluut in het Lauwersmeergebied.

Kievit *Vanellus vanellus*

Terwijl de Kievit landelijk op de lange en korte termijn een afname laat zien op basis van watervogeltellingen, neemt de soort in het Lauwersmeer zowel op lange als korte termijn toe (tabel 5, figuur 31). In het seizoen 2017/18 waren de aantallen echter laag, wat tot een laag seizoensgemiddelde leidde in de trendgrafiek (figuur 31). In vrijwel alle maanden waren de Kieviten schaars, ook in de najaarsmaanden

waarin de soort normaliter piekt. Alleen in augustus waren Kieviten duidelijk talrijker dan gemiddeld, met een totaal van 3366 individuen. Hiervan zaten 2120 in het Jaap Deensgat.

Als broedvogel wordt de Kievit sinds 2014 integraal gekarteerd en nam toe van 157 aartjes in 2014 naar 190 in 2017 (Kleefstra *et al.* 2018a).

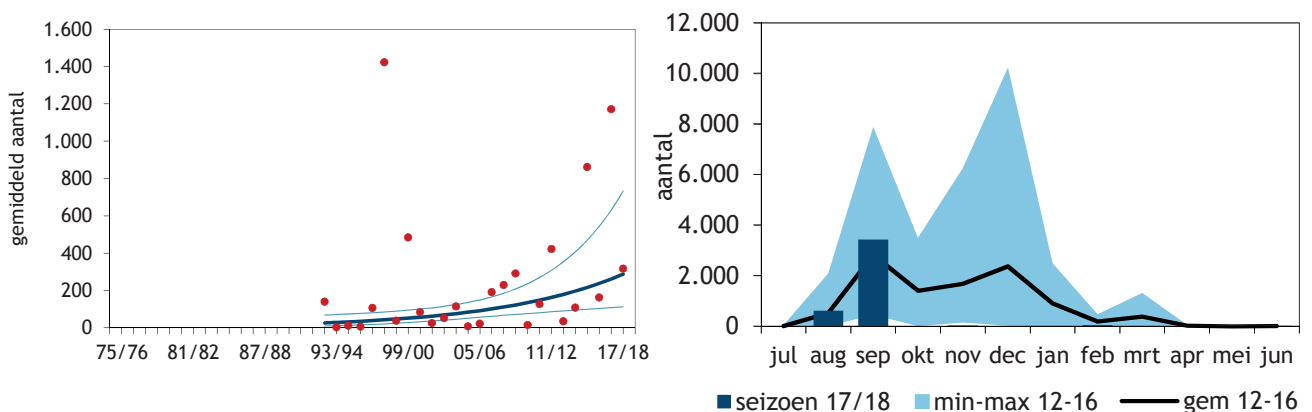

Figuur 31. Trend en seizoenspatroon van de Kievit in het Lauwersmeergebied.

Goudplevier *Pluvialis apricaria*

Hoewel de aantallen Goudplevieren op zowel de lange als korte termijn toenemen (figuur 32), in tegenstelling tot de landelijke ontwikkelingen (tabel 5), liet de soort in het seizoen 2017/18 bijna verstek gaan. Alleen in augustus en september werden nog

noemenswaardige aantallen geteld, in andere maanden werden amper Goudplevieren gezien. Het aantal in september betrof 3420 Goudplevieren en daarvan zaten er 1900 in de Ezumakeeg en 1220 op de Hoek van de Bant.

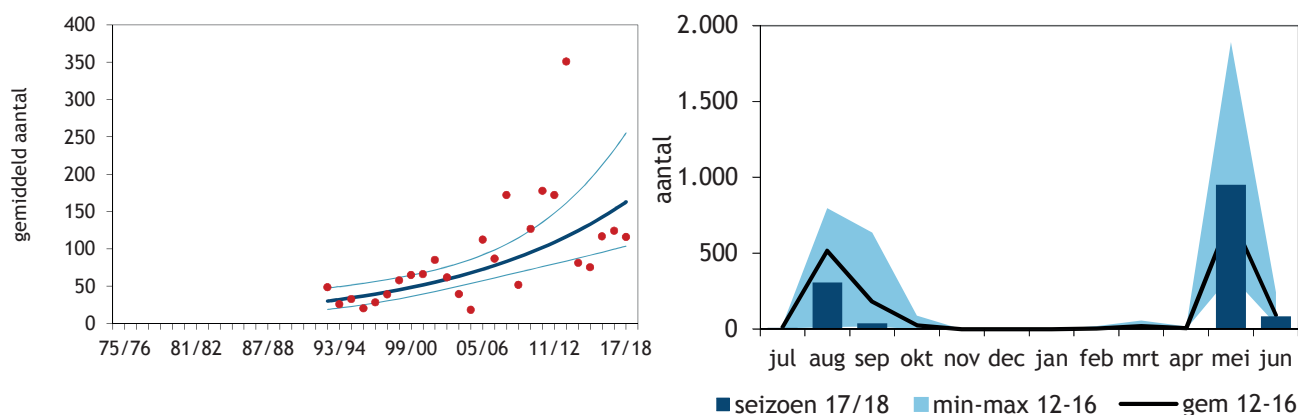

Figuur 32. Trend en seizoenspatroon van de Goudplevier in het Lauwersmeergebied.

Bontbekplevier *Charadrius hiaticula*

Evenals op landelijk niveau nemen Bontbekplevieren op zowel lange als kort termijn toen in het Lauwersmeergebied (tabel 5, figuur 33). Toch lijkt het erop dat over de laatste vijf seizoenen de aantallen wat lager beginnen uit te pakken. De najaarspiek in augustus was wat minder sterk dan gemiddeld in de vijf seizoenen ervoor. Het ging om 306

Bontbekplevieren, waarvan een ruime meerderheid (216) in Achter de Zwartten. De voorjaarspiek in mei was juist sterker dan gemiddeld in de vijf voorafgaande seizoenen en bedroeg 950 Bontbekplevieren, waarvan 720 bij Achter de Zwartten en 201 in de Ezumakeeg.

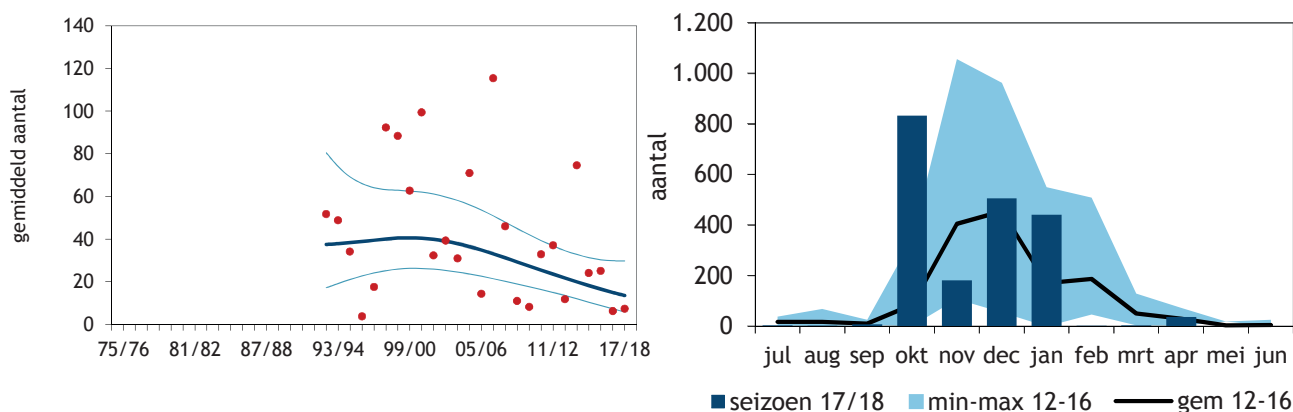

Figuur 33. Trend en seizoenspatroon van de Bontbekplevier in het Lauwersmeergebied.

Wulp *Numenius arquata*

Als niet-broedvogel is de Wulp op de lange termijn toegenomen als gevolg van groeiende aantallen in de Nederlandse Waddenzee. Op de korte termijn lijken die aantallen te stabiliseren. Aangezien deze trends contrasteren met de aantalsontwikkeling van de Wulp als broedvogel in Nederland en omringende landen, lijkt die toename vooral samen te hangen met een herverdeling van de Wulp over zijn overwinteringsgebieden (Hornman *et al.* 2018). In het Lauwersmeer is van de toename en stabilisatie van Wulpen buiten het broedseizoen niets merkbaar (figuur 34). De trend is onzeker en neigt naar een afname. Hoewel de soort in november en februari verstek

liet gaan, pakten de maandtotalen voor oktober, december en januari hoger uit dan gemiddeld in de vijf seizoenen ervoor (figuur 34). Het seizoensmaximum in oktober bedroeg 832 Wulpen, op eentje na allemaal in de Bantpolder. Dit gebied wordt gebruikt als hoogwatervluchtplaats, wat de Wulp ook in andere delen van het Lauwersmeergebied laat zien. Analyse van slaappleatsdata, maar ook waarnemingen tijdens slaappleatstellingen in de periode 2007/08-2011/12, laten zien dat Wulpen alleen met hoog tij op slaappleatsen als in de Ezumakeeg te vinden zijn (Kleefstra *et al.* 2018a).

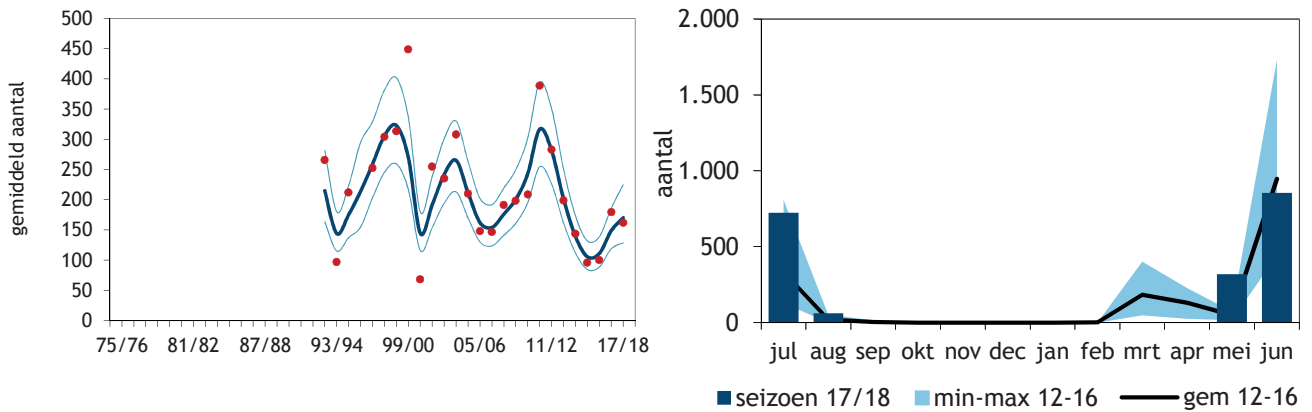

Figuur 34. Trend en seizoenspatroon van de Wulp in het Lauwersmeergebied.

Grutto *Limosa limosa limosa*

Terwijl Grutto's landelijk op zowel de lange als korte termijn afnemen, is de lange termijn trend in het Lauwersmeer ten opzichte van het startjaar 1992 nagenoeg stabiel. De laatste tien jaar schommelen de seizoensgemiddelden dusdanig dat de korte termijn-trend onzeker is (figuur 35). De gebruikelijke zomerpieken in jun en juli lagen binnen de marges van de

afgelopen vijf seizoenen. De seizoenspiek in juni bedroeg 853 Grutto's, waarvan 760 in de Ezumakeeg. Hoe de aantallen zich op de slaapplaats ontwikkelen, waar doorgaans grotere aantallen Grutto's zitten dan overdag tijdens de watervogeltellingen, is onbekend door het ontbreken van gerichte slaapplaatstellingen.

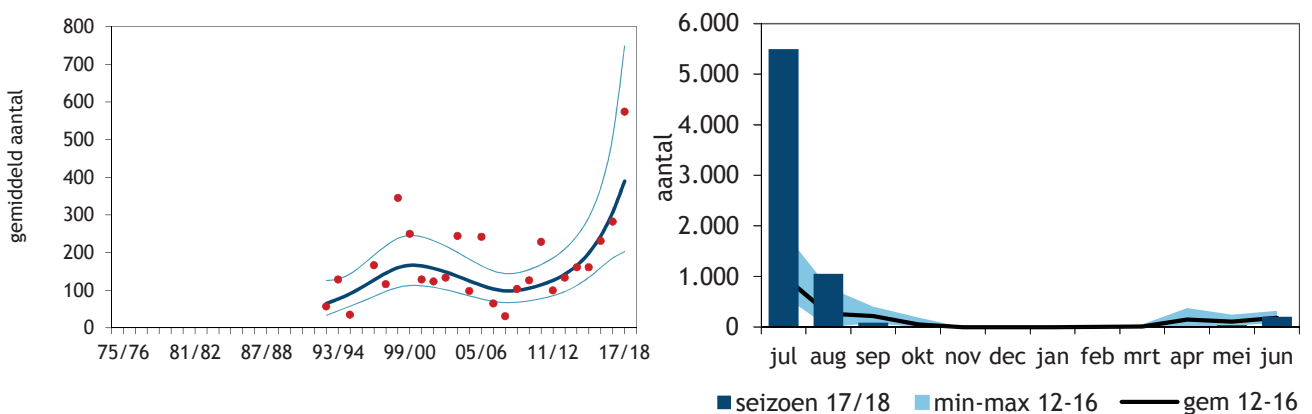

Figuur 35. Trend en seizoenspatroon van de Grutto in het Lauwersmeergebied.

Kemphaan *Philomachus pugnax*

In de periode 1993/94-2014/15 waren de aantallen kemphanen tijdens de watervogeltellingen in het Lauwersmeer door de bank genomen stabiel. In de laatste drie seizoenen pakken aantallen wat hoger uit, waardoor de trend positief oogt (figuur 36). Dit komt in het seizoen 2017/18 op het conto van juli, waarin bijna 5500 Kemphanen werden ge-

teld. Daarvan zaten er 5440 in de Ezumakeeg. Deze aantallen zijn dermate hoog, dat zij tijdens de slaapplaatstellingen in de periode 2007/08-2011/12 nimmer werden vastgesteld (Kleefstra & de Boer 2012), terwijl Kemphanen 's avonds op slaapplaatsen doorgaans talrijker zijn dan met de watervogeltellingen overdag.

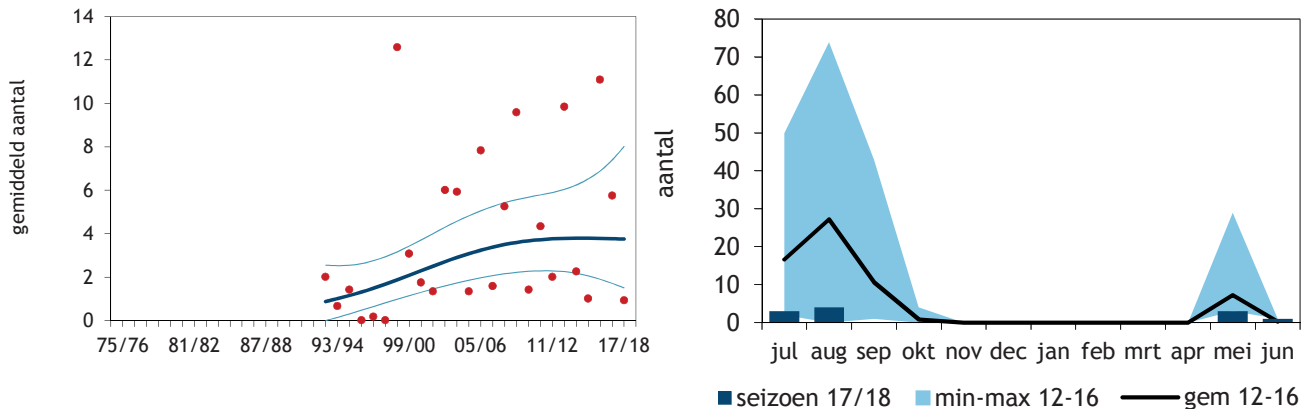

Figuur 36. Trend en seizoenspatroon van de Kemphaan in het Lauwersmeergebied.

Krombekstrandloper *Calidris ferruginea*

Sinds het startjaar 1992 nam de Krombekstrandloper toe in het Lauwersmeergebied, hoewel de trend over de laatste tien jaar onzeker is (figuur 37). Met name de Ezumakeeg is een van de plekken in het Waddengebied waar gedurende de snelle doortrekperiode in juli-september Krombekstrandlopers worden gezien. Doorgaans zijn deze aantallen het

grootst op randje juli-augustus en augustus september. De maandelijkse tellingen vallen juist tussen of na deze periodes in. In het seizoen 2017/18 werden tijdens de tellingen amper Krombekstrandlopers gezien. Het ging in juli, augustus, mei en juni nooit om meer dan vier individuen.

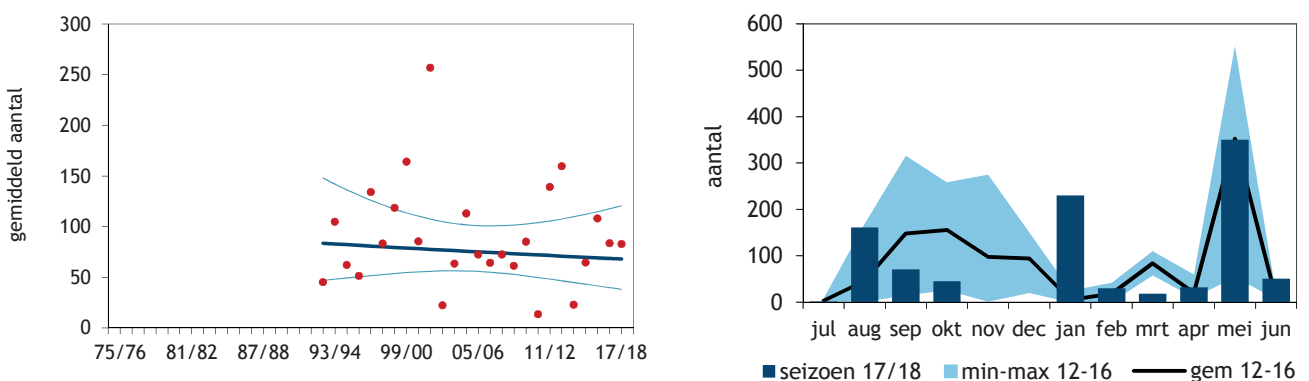

Figuur 37. Trend en seizoenspatroon van de Krombekstrandloper in het Lauwersmeergebied.

Bonte Strandloper *Calidris alpina*

Hele grote aantallen Bonte Strandlopers komen in het Lauwersmeergebied niet voor. Doorgaans gaat het om enkele honderden die tijdens hoog water het gebied als hoogwatervluchtplaats kunnen gebruiken en dan meestal op slijkige stukken lopen te foerageren. De jaarlijkse seizoensgemiddelden lopen dusda-

nig uiteen, dat geen duidelijke trend te berekenen is (figuur 38). In het seizoen 2017/18 ontbrak de soort zo'n beetje in de najaarsmaanden, maar in januari en mei waren ze wat talrijker (figuur 38). De seizoenspiek in mei bedroeg 350 Bonte Strandlopers, alle in Achter de Zwart.

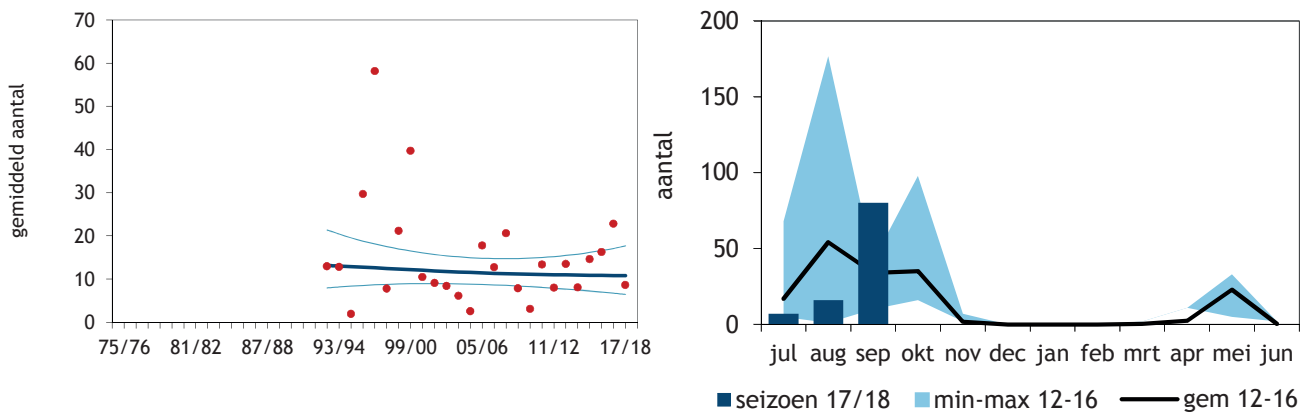

Figuur 38. Trend en seizoenspatroon van de Bonte Strandloper in het Lauwersmeergebied.

Kleine Strandloper *Calidris minuta*

Terwijl Kleine Strandlopers doorgaans een zomerpiek in augustus laten zien in het Lauwersmeer, viel de seizoenspiek in 2017/18 in september (figuur 39). Er

werden toen 80 Kleine Strandlopers geteld, waarvan 34 op de Zuidelijke Lob.

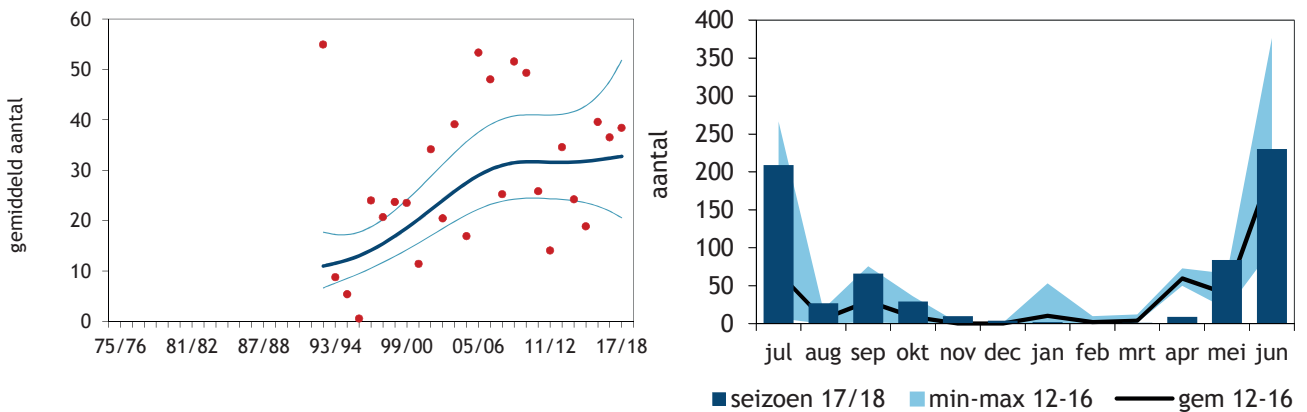
Figuur 39. Trend en seizoenspatroon van de Kleine Strandloper in het Lauwersmeergebied.

Tureluur *Tringa totanus*

De aantallen Tureluurs kwamen redelijk overeen met de vorige twee seizoenen en pakten iets hoger uit dan de meeste vijfjarige maandgemiddelden (figuur 40). Vooral in juli 2017 en juni 2018 werden bovengemiddelde aantallen geteld, respectievelijk 209 en 230 Tureluurs. In juli zat de meerderheid in

Achter de Zwartten (185), in juni in de Bantpolder (160).

Figuur 40 laat zien dat de Tureluur op de lange termijn is toegenomen, maar in de laatste acht seizoenen pakten de aantallen lager uit, waardoor de trend onzeker is.

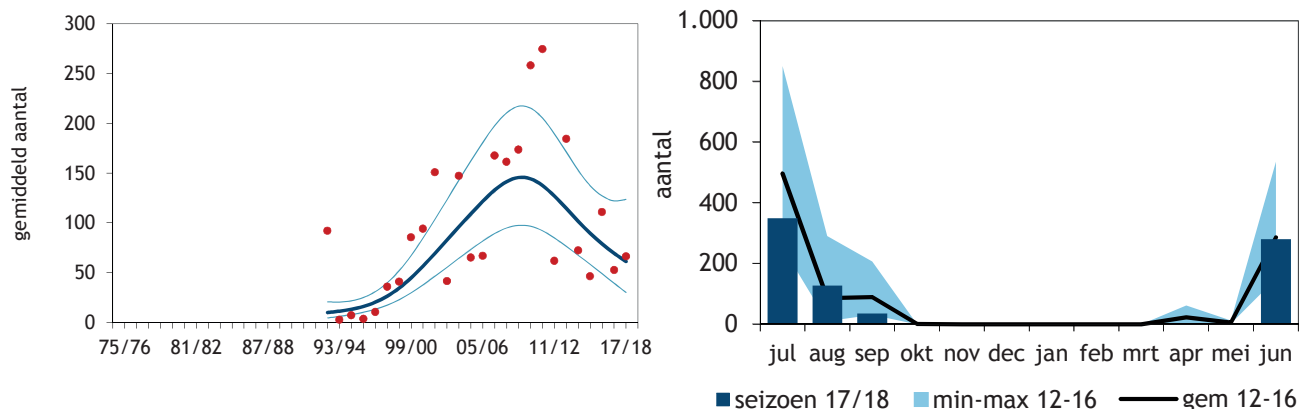

Figuur 40. Trend en seizoenspatroon van de Tureluur in het Lauwersmeergebied.

Zwarte Ruiter *Tringa erythropus*

Op de lange termijn is de Zwarte Ruiter sterk toegenomen in het Lauwersmeergebied (figuur 41), dit in tegenstelling tot de afname die landelijk speelt. Over de laatste tien jaar begint de trend steeds meer op een afname te lijken. De zomerpiek in juli pakte

lager uit dan gemiddeld over de voorgaande vijf seizoenen. Er werden 349 Zwarte Ruiters geteld, waarvan 329 in het Jaap Deensgat. In juni ging het om 280 Zwarte Ruiters, waarvan 179 in het Jaap Deensgat.

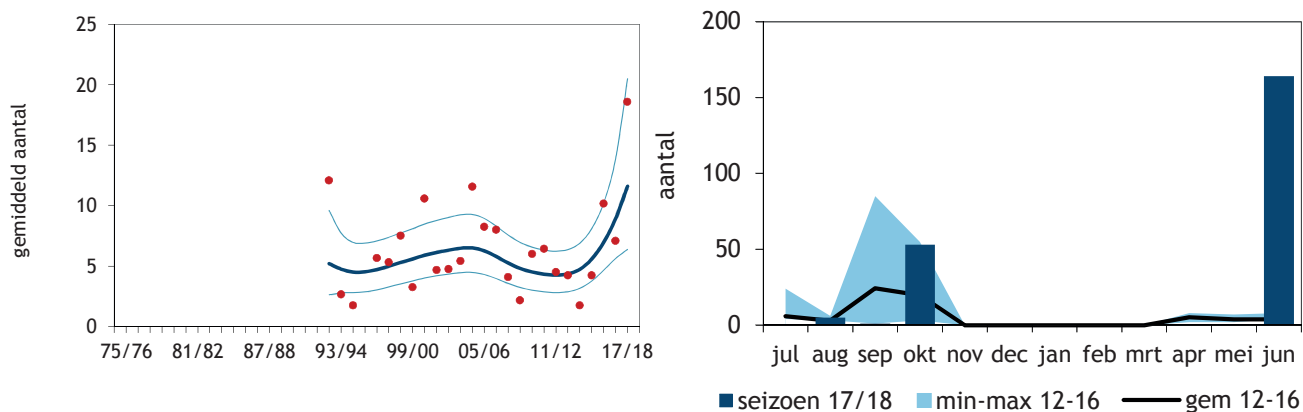

Figuur 41. Trend en seizoenspatroon van de Zwarte Ruiter in het Lauwersmeergebied.

Groenpootruiter *Tringa nebularia*

De aantallen Groenpootruiters tijdens de watervogeltellingen in het Lauwersmeer zijn op zowel lange als korte termijn stabiel. De laatste drie seizoenen lijkt de soort wat toe te nemen (figuur 42). In het

seizoen 2017/18 was met name juni goed voor grote aantallen. Er werden 164 Groenpootruiters geteld, op vier na zaten die alle bij Achter de Zwartten.

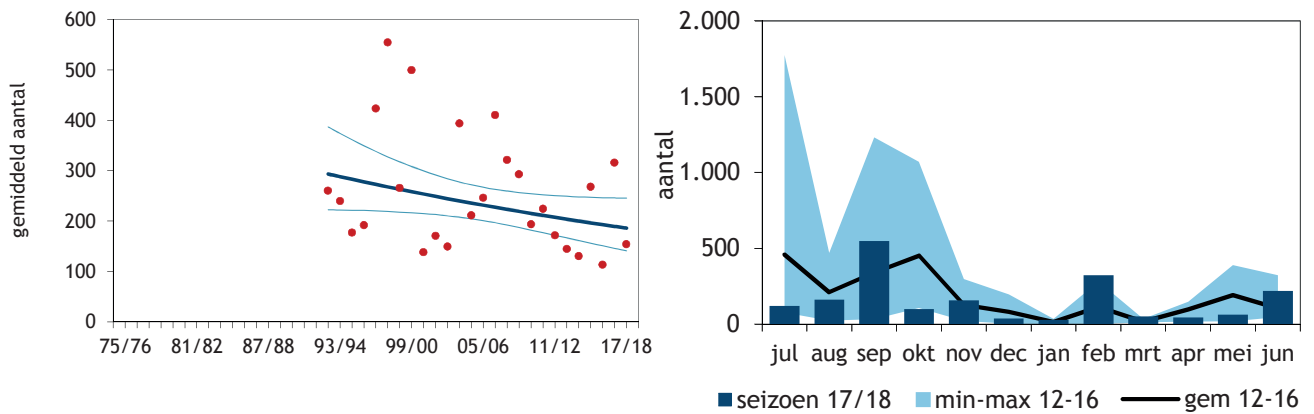

Figuur 42. Trend en seizoenspatroon van de Groenpootruiter in het Lauwersmeergebied.

Kokmeeuw *Chroicocephalus ridibundus*

Hoewel de trend van de Kokmeeuw in het Lauwersmeergebied als stabiel berekend wordt, lijkt zich toch langzaam een afname af te spelen (figuur 43). Afgezien van de seizoenen 2014/15 en 2016/17 pakken de aantallen de laatste jaren laag uit en het seizoen 2017/18 sluit daar op aan. Met name in de

nazomer en herfst waren Kokmeeuwen opvallend schaars in het Lauwersmeer, afgezien van september toen er 549 Kokmeeuwen werden geteld. De meerderheid hiervan (306) bevond zich in de Hoek van de Bant.

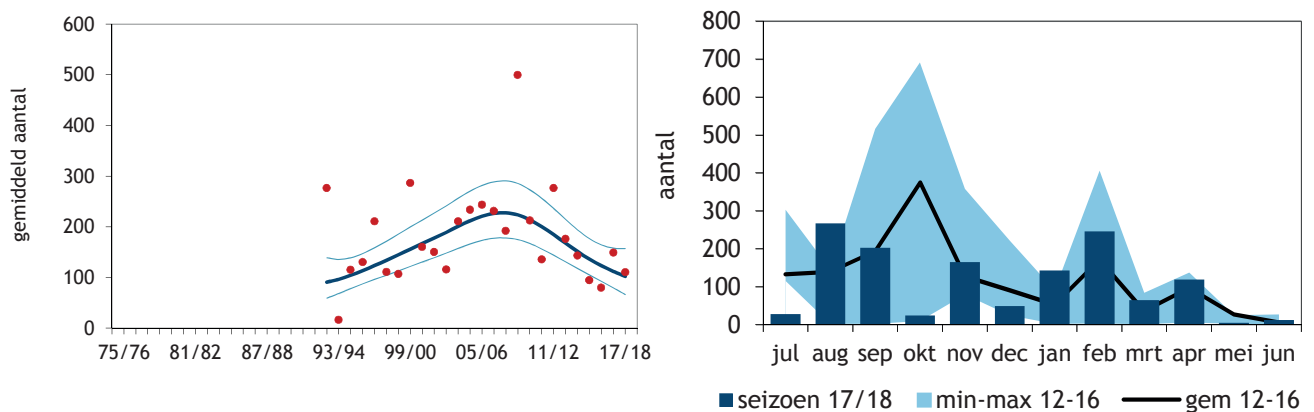

Figuur 43. Trend en seizoenspatroon van de Kokmeeuw in het Lauwersmeergebied.

Stormmeeuw *Larus canus*

Over de afgelopen tien seizoenen berekend neemt de Stormmeeuw af in het Lauwersmeergebied (figuur 44). De resultaten van het seizoen 2017/18 passen in dat plaatje, hoewel het lagere seizoensgemiddelde vooral samenhangt met het ontbreken van een dui-

delijke seizoenspiek in oktober (figuur 44). Augustus was nu de maand met de meeste Stormmeeuwen. Het ging om 267 individuen, waarvan 254 bij Achter de Zwartten.

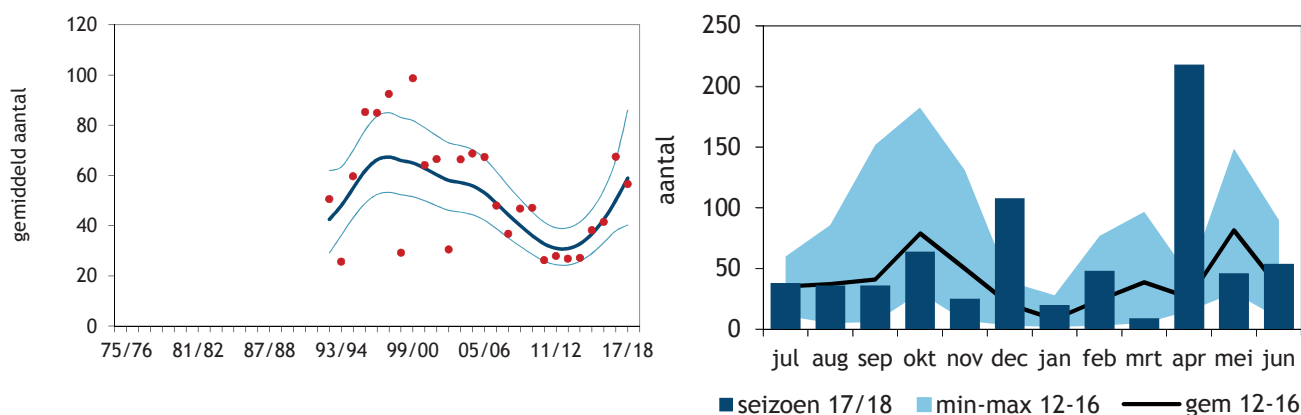

Figuur 44. Trend en seizoenspatroon van de Stormmeeuw in het Lauwersmeergebied.

Zilvermeeuw *Larus argentatus*

Over de gehele periode in figuur 45 berekend, zijn de aantallen Zilvermeeuwen in het Lauwersmeer stabiel, maar de ups en downs in de laatste jaren maken de trend op de korte termijn onzeker. Na lage aantallen in de seizoenen 2010/11-2013/14 nemen de aantallen in de laatste vier seizoenen weer wat

toe. Het seizoen 2017/18 sluit daar op aan, waarbij bovengemiddelde aantallen Zilvermeeuwen in april en mei zorgen voor een hoger seizoensgemiddelde (figuur 45). De seizoenspiek in april betrof 218 Zilvermeeuwen, waarvan 170 bij Achter de Zwarten.

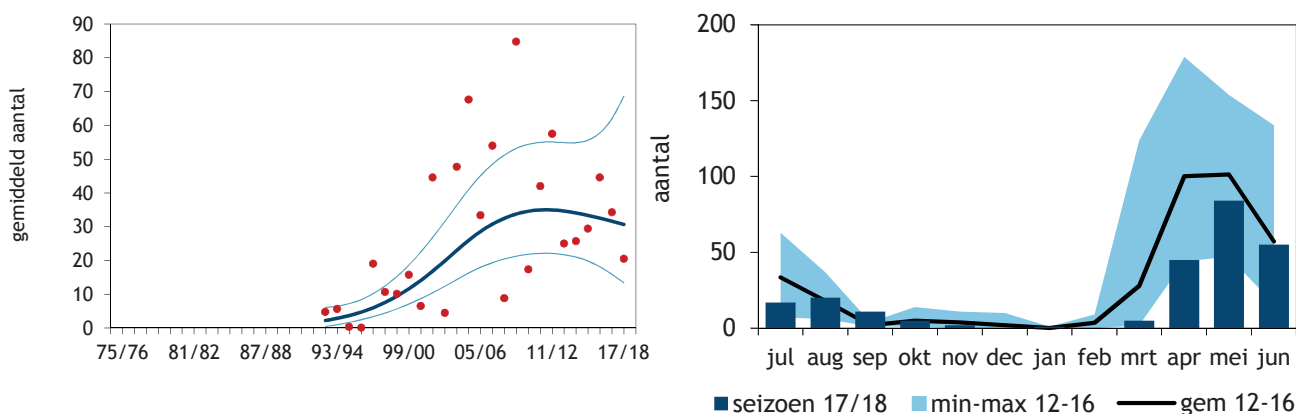

Figuur 45. Trend en seizoenspatroon van de Zilvermeeuw in het Lauwersmeergebied.

Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*

Sinds het startjaar 1992 zijn Kleine mantelmeeuwen talrijker geworden tijdens de watervogeltellingen in het Lauwersmeergebied (figuur 46). De laatste jaren is de trend door sterk schommelende aantallen onzeker. Kleine Mantelmeeuwen zijn het tal-

rijkst in de voorjaarsmaanden, maar in het seizoen 2017/18 lagen in alle voorjaarsmaanden de aantallen lager dan gemiddeld in de vijf seizoenen ervoor (figuur 45). De seizoenspiek in mei betrof 84 Kleine Mantelmeeuwen.

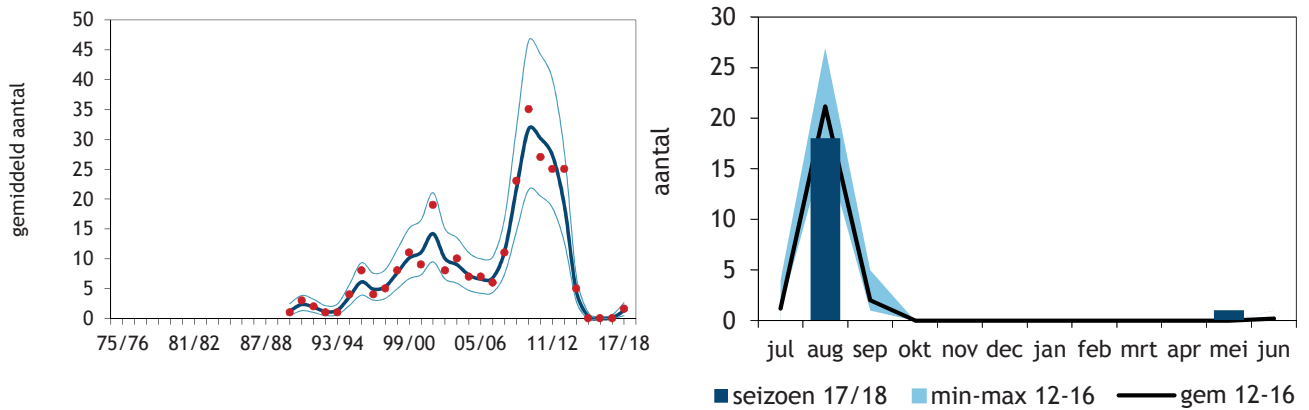

Figuur 46. Trend en seizoenspatroon van de Kleine Mantelmeeuw in het Lauwersmeergebied.

Reuzenstern *Sterna caspia*

De trend van de Reuzenstern is sterk gekelderd. Deze is op basis van slaapplaattellingen en Reuzensterns verkiezen de laatste jaren het wad bij Paesens boven het Lauwersmeer als slaapplaats. Tot vorig seizoen werd dit nog tot de slaapplaats 'Lauwersmeer' gerekend, maar inmiddels hebben we beide gebieden gescheiden en wordt voor beide

slaapplaatsen apart een trend berekend, waardoor het Lauwersmeer een sterke afname laat zien. Met de watervogeltelling overdag werd de soort alleen in augustus gezien (afgezien van een solitair exemplaar in mei) en betrof het aantal 18, waarvan 10 in het Jaap Deensgat.

Figuur 47. Trend (op basis van slaapplaattellingen) en seizoenspatroon (op basis van watervogeltellingen) van de Reuzenstern in het Lauwersmeergebied.

6. Literatuur

- BEEMSTER N. 2018. Muizenetende roofvogels in relatie tot muizenaanbod. Pp 55-72. *In*: KLEEFSTRA R., BAKKER R., BEEMSTER N., BIJKERK W., DE BOER P., BUIJS R., ENS B., KAMPICHLER C. & STAHL J. 2018. Monitoring effecten van bodemdaling op vegetatie, vogels en muizen in het Lauwersmeer in 2017. Sovon-rapport 2018/15 / A&W-rapport 2466. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen / Altenburg & Wymenga, Feanwâlden / Buijs Eco Consult, Oud-Vossemeer.
- BEEMSTER N. & BIJKERK W. 2005. Natuurwaarden in het Lauwersmeergebied en mogelijke effecten van bodemdaling door gaswinning. A&W-rapport 703. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv, Veenwouden.
- HORNMAN M., HUSTINGS F., KOFFIJBERG K., KLAASSEN O. 2012. Handleiding Sovon Watervogel- en slaapplaatstellingen. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HORNMAN M., KOFFIJBERG K., VAN WINDEN E., VAN ELS P., KLAASSEN O., SOVON GANZEN-EN ZWANENWERKGROEP & SOLDAAT L. 2018. Watervogels in Nederland in 2015/2016. Sovon rapport 2018/07, RWS-rapport BM 18.08. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R., BAKKER R., BEEMSTER N., BIJKERK W., DE BOER P., BUIJS R., ENS B., KAMPICHLER C. & STAHL J. 2018a. Monitoring effecten van bodemdaling op vegetatie, vogels en muizen in het Lauwersmeer in 2017. Sovon-rapport 2018/15 / A&W-rapport 2466. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen / Altenburg & Wymenga, Feanwâlden / Buijs Eco Consult, Oud-Vossemeer.
- KLEEFSTRA R., BEEMSTER N., KLOOSTERHUIS J. & VAN WINDEN E. 2018b. Watervogels in het Lauwersmeer in 2016/2017. Sovon-rapport 2018/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. & DE BOER P. 2012. Watervogels in het Lauwersmeer in 2011/2012. Sovon-rapport 2012/40. Sovon, Nijmegen.
- LEHIKONEN A., JAATINEN K., VÄHÄTALO A., CLAUSEN P., CROWE O., DECEUNINCK B., HEARN R., HOLT C.A., HORNMAN M., KELLER V., NILSSON L., LANGENDOEN T., TOMÁNKOVÁ I., WAHL J. & FOX A.D. 2013. Rapid climate driven shifts in wintering distributions of three common waterbird species. *Global Change Biology* 19: 2071-2081.
- VISSEER H. 2004. Estimation and detection of flexible trends. *Atmospheric Environment* 38: 4135-4145.
- WETLANDS INTERNATIONAL 2015. Waterbird Population Estimates. Conservation status Review 6. wpe.wetlands.org (geraadpleegd 11 november 2015).
- WOOD K.A., NUIJTEN R.J.M., NEWTH J.L., HAITJEMA T., VANGELUWE D., IOANNIDIS P., HARRISON A.L., MACKENZIE C., HILTON G.M., NOLET B.A. & REESE C. 2017. Apparent survival of an Arctic-breeding migratory bird over 44 years of fluctuating population size. *Ibis* doi:10.1111/ibi.12521.

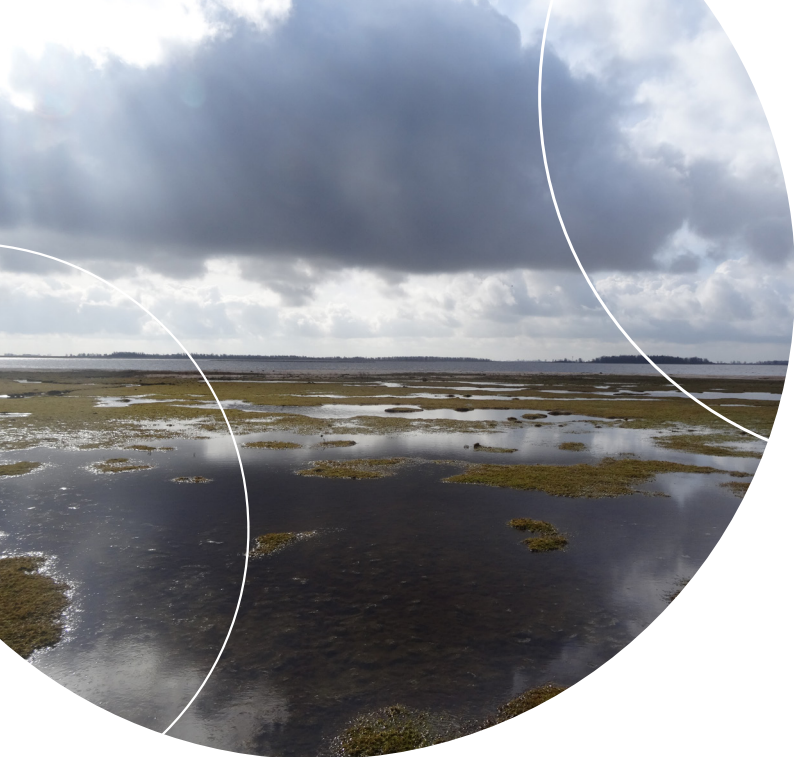
Bijlage

Aantallen per soort per maand in het gehele telgebied van de telgroep Lauwersmeer in het seizoen 2017/18.

Nederlandse naam	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Rotgans	0	1	0	85	46	161	1.120	604	1.192	465	103	0
Roodhalsgans	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Grote Canadese Gans	106	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23
Brandgans	13	1.652	3.643	7.959	5.613	19.573	31.582	15.713	16.112	34.720	1.577	473
Kleine Canadese Gans	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0	2
Indische Gans	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grauwe Gans	4.532	7.662	4.678	6.430	4.685	5.213	1.004	1.367	842	634	2.405	4.809
Soepgans	11	0	0	1	1	0	26	9	1	5	0	12
Toendrarietgans	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0
Kolgans	0	0	81	542	575	1.155	845	240	20	0	0	0
Zwarte Zwaan	2	0	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0
Knobbelzwaan	1.179	1.095	251	76	37	33	24	37	34	30	821	969
Kleine Zwaan	0	0	0	93	15	118	146	161	5	0	0	0
Wilde Zwaan	0	0	0	0	25	518	391	184	24	0	0	0
Nijlgans	51	161	35	22	12	6	19	46	3	13	9	7
Bergeend	134	55	330	1.058	678	649	527	523	561	562	321	284
Casarca	48	108	1	0	0	0	0	0	0	0	0	56
Zomertaling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0
Slobeend	104	129	1.568	1.932	416	608	317	223	229	296	776	557
Krakeend	1.169	2.814	971	491	179	365	270	371	195	187	2.228	6.707
Smient	0	5	2.714	3.496	1.185	2.035	703	3.686	920	394	19	75
Wilde Eend	2.438	1.462	1.284	450	1.000	1.856	1.745	1.013	1.157	861	840	1.528
Soepeend	4	12	9	15	17	0	21	17	22	0	10	12
Pijlstaart	386	140	555	140	282	1.131	548	866	863	786	0	2
Wintertaling	227	1.047	5.695	4.859	916	3.422	1.352	1.381	252	480	4	1.214
Amerikaanse Wintertaling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tafeleend	56	21	61	82	58	92	107	87	129	44	98	15
Ringsnaveleend	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	2	0
Kuifeend	569	1.796	2.325	927	985	1.689	1.805	2.444	1.336	1.628	211	380
Topper	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0
Brilduiker	84	144	90	22	55	136	228	189	115	16	2	2
Nonnetje	0	0	0	0	8	18	30	61	27	3	0	0
Grote Zaagbek	0	0	0	1	1	33	21	38	32	16	0	0
Middelste Zaagbek	0	7	0	0	0	0	17	10	2	0	0	0
Fazant	0	0	1	0	0	0	0	4	1	1	0	0
Dodaars	5	0	5	9	13	23	10	20	24	5	0	0
Fuut	158	163	83	35	42	48	51	53	99	132	81	117
Kuifduiker	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	4	0
Geoorde Fuut	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Lepelaar	197	255	2	7	0	0	0	0	6	5	5	6
Roerdomp	0	0	0	0	0	1	1	1	0	5	1	3
Koereiger	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Blauwe Reiger	19	20	16	19	21	48	20	29	11	5	13	36
Purperreiger	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grote Zilverreiger	59	27	53	46	34	39	92	33	15	6	14	33
Kleine Zilverreiger	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aalscholver	754	809	182	116	90	120	93	192	125	42	216	229
Visarend	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2	1
Grijze Wouw	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Wespendief	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sperwer	1	1	2	4	2	5	1	3	2	1	0	0
Havik	0	2	2	0	2	2	0	2	1	2	1	1
Bruine Kiekendief	37	19	11	4	0	1	0	0	13	25	24	25
Blauwe Kiekendief	1	0	1	2	7	7	4	0	1	1	0	1
Grauwe Kiekendief	1	5	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Rode Wouw	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Zeearend	2	4	1	4	1	2	1	3	0	1	2	1
Ruigpootbuizerd	0	0	0	0	2	3	3	3	1	0	0	0
Buizerd	11	24	44	33	41	35	37	44	22	27	9	15

Nederlandse naam	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Wateral	2	1	4	2	1	5	5	8	1	1	2	1
Waterhoen	0	0	0	4	2	2	0	1	0	0	0	1
Meerkoet	2.297	1.755	2.602	1.125	418	159	243	391	342	389	166	638
Kraanvogel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Scholekster	40	1	0	0	3	0	2	1	15	27	60	247
Steltkluut	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kluut	1.787	375	14	1	0	0	0	0	6	258	87	143
Kievit	1.041	3.366	2.159	2.755	1.529	1.427	216	628	512	155	122	321
Goudplevier	0	608	3.500	175	36	0	0	48	8	0	7	1
Bontbekplevier	9	306	39	0	0	0	0	0	0	0	950	84
Kleine Plevier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7
Regenwulp	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Wulp	3	1	7	832	181	505	441	1	4	36	0	0
Rosse Grutto	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23	0
Grutto	722	60	3	0	0	0	3	0	1	3	318	853
Steenloper	0	0	1	0	0	6	2	2	3	3	31	0
Kanoet	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kemphaan	5.494	1.050	86	1	0	0	0	0	0	8	38	202
Krombekstrandloper	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1
Temmincks Strandloper	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Bonte Strandloper	2	161	71	45	110	5	230	30	18	32	350	51
Kleine Strandloper	7	16	80	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bokje	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Watersnip	0	20	40	28	31	3	6	9	6	20	0	3
Grauwe Franjepoot	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Oeverloper	2	7	0	0	0	0	0	0	0	0	19	0
Witgat	19	13	2	6	0	0	0	1	0	3	1	0
Tureluur	209	27	66	29	10	4	2	0	1	9	84	230
Bosruiter	1	36	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Zwarte Ruiter	349	127	35	2	0	0	0	0	0	1	0	280
Groenpootruiter	0	5	1	53	0	0	0	0	0	0	0	164
Kokmeeuw	127	373	689	1.749	288	39	403	392	223	46	66	239
Dwergmeeuw	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Stormmeeuw	28	267	203	24	181	49	218	247	140	724	7	12
Grote Mantelmeeuw	31	46	46	68	17	57	27	31	7	10	9	33
Zilvermeeuw	38	36	36	155	26	112	20	48	9	238	46	54
Kleine Mantelmeeuw	62	20	11	7	2	0	1	0	5	238	214	65
Reuzenstern	0	18	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Visdief	195	69	0	0	0	0	0	0	0	1	35	88
Zwarte Stern	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	39	0
Stadsduif	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Holenduif	18	28	0	4	0	0	7	2	18	25	9	1
Houtduif	20	16	0	11	7	0	2	7	3	11	15	16
Koekoek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	4
Gierzwaluw	38	4	0	0	0	0	0	0	0	0	35	181
IJsvogel	0	0	1	1	0	0	0	2	0	0	0	0
Grote Bonte Specht	1	1	1	1	1	1	1	1	5	2	1	1
Torenvalk	5	20	14	9	10	7	5	12	5	9	5	8
Smelleken	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Boomvalk	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slechtvalk	1	0	5	4	1	3	3	6	0	0	0	0
Wielewaal	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Gaai	1	0	7	1	3	5	5	4	0	3	0	0
Ekster	0	3	5	10	6	13	9	3	2	5	2	4
Kauw	9	7	98	29	10	44	29	15	95	52	70	11
Roek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0
Zwarte Kraai	31	54	66	55	113	50	52	154	50	37	30	17
Raaf	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Pimpelmees	0	2	1	4	5	9	12	11	4	5	0	0
Koolmees	0	5	14	5	24	19	17	25	8	29	5	8
Baardman	12	9	63	14	26	0	30	2	0	2	6	3
Veldleeuwerik	13	7	10	60	1	1	0	32	12	14	26	36
Oeverzwaluw	44	9	2	0	0	0	0	0	0	23	132	42
Boerenzwaluw	114	123	14	0	0	0	0	0	0	9	81	111
Huiszwaluw	86	21	0	0	0	0	0	0	0	0	75	118

Nederlandse naam	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Staartmees	0	0	1	0	0	0	6	0	0	0	0	0
Fitis	3	1	0	0	0	0	0	0	0	36	15	14
Tjiftjaf	5	0	1	0	0	0	0	0	0	32	12	7
Grote Karekiet	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Rietzanger	25	0	0	0	0	0	0	0	0	16	18	29
Kleine Karekiet	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17	25
Bosrietzanger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Spotvogel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Sprinkhaanzanger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Snor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0
Zwartkop	6	1	0	0	0	0	0	0	0	16	27	7
Tuinfluit	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	3
Braamsluiper	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	2	2
Grasmus	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	4
Winterkoning	2	0	0	3	1	0	2	1	2	4	1	9
Boomkruiper	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Spreeuw	1.243	694	5.499	1.208	475	1.702	3.366	404	101	29	4	399
Beflijster	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0
Merel	6	4	0	51	118	32	15	12	35	28	13	20
Kramsvogel	0	0	0	24	410	750	541	419	19	11	0	0
Koperwiek	0	0	0	40	2	13	1	0	45	0	0	0
Zanglijster	2	0	0	0	0	13	0	2	7	4	3	4
Grote Lijster	0	0	0	0	0	0	0	3	5	0	0	0
Roodborst	1	0	5	7	3	0	1	1	50	7	1	5
Blauwborst	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	3	1
Zwarte Roodstaart	4	6	3	1	0	0	0	0	3	2	3	5
Roodborsttapuit	0	3	0	0	3	0	0	0	4	5	5	5
Tapuit	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	23	0
Huismus	3	3	0	6	0	0	0	1	0	1	2	14
Ringmus	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0
Heggenmus	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0
Gele Kwikstaart	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2	20	2
Noordse Kwikstaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	0
Witte Kwikstaart	37	79	32	0	1	0	0	0	13	34	16	21
Graspieper	63	76	23	25	4	0	74	125	72	65	10	32
Waterpieper	0	0	0	13	0	0	4	1	3	0	0	0
Vink	1	18	19	78	97	101	10	22	21	11	6	29
Keep	0	0	0	1	0	1	30	1	1	0	0	0
Goudvink	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Groenling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11
Kneu	201	146	9	2	0	0	0	0	0	8	1	9
Putter	52	21	47	6	6	22	20	0	0	6	9	29
Sijs	0	0	0	0	8	13	0	0	0	0	0	0
Rietgors	20	3	1	0	0	0	0	3	3	27	16	47

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

